

Iskr uprave. 6.6.66

z a l i v

MARKO KRAVOS — JUTRANJE PISMO

ML — DRAGI PRIJATELJ

IGOR TUTA — MOJ CREDO

GOJKO BUDAL — OB ROBU

MIROSLAV KOŠUTA — PESMI

SAVINA REMEC — PESMI

PAVLE ZIDAR — NEDELJA

IGOR TUTA — KRNSKI NOCTURNO

BORIS PAHOR — GLOSE *65

MARKO KRAVOS — PESMI

KATJA ŠALAMUN — IVAN PREGELJ

DANIJELA NEDOH — STOLI

K. M. — LEPE BESEDE

POGLED NA ODER

CRTICE MIMOGREDE

IZ NIČA DO PRVE LIGE

GLEDALIŠKA ZBORNIKA

DVOJEZIČNI GOSTJE

ZADNJI FELJTONČEK

GRAFIKE LOJZETA SPACALA

trst 1966 ♦ štev. 1

*Le jadra spet napnimo,
valovom se zročimo,
kak je čistó morjé!*

zaliV

februar 1966 ♦ šteV. 1

Cena 300 lir

P o s a m e z n a š t e v i l k a

Ožji uredniški odbor:

Marko Kravos, Igor Tuta, Danijela Nedoh

Naslov uredništva:

Danijela Nedoh

Campo S. Giacomo 9, telefon 56435

Revijo so podprli:

*Ema Tomažič, dr. Sonja Mašera, Stanko Pertot, Pavla Volčič,
Slobodan Polojac, dr. Dorče Sardoč, Josip Merku, dr. Drago
Martelanc, Ugo Margon, Evelina Pahor, Just Colja*

Vsem se iskreno zahvaljujemo; prav tako se priporočamo vsem,
ki bi nas bili voljni podpreti v bodoče; na ta način bi bilo
reviji omogočeno, da bi iz enkratne številke postala redno
kulturno glasilo

Tiskala Tiskarna *Graphis*, ul. Sv. Frančiška 20

MARKO KRAVOS

JUTRANJE PISMO

Dolgo nosim v prsih hladno breme neizrečenih besed. Danes se je prah na postanih dneh razgibal, divja burja ga vrtinči, da poje svoje uporne krike. Zato sem sklenil, da ti moram pisati. Da spoznaš in presodiš sebe in mene in svet. Ker vem: vsak dan hodiš isto pot v skrbeh za vsakdanji kruh — mimo kavarne, mimo slaščičarne, v kiosku kupiš potiskan papir, nato zaviješ ob parku na levo, stopiš na trolejbus, ki te odloži prav pred vrati stavbe, kjer si zaposlen. A ničesar ne vidiš. Ker so tvoji koraki že uhojeni, trdno navajeni na vsakdanje stopnje, ker so tvoje oči prezaposlene z iskanjem dražljivih in prijetnih dogodivščin in boljšega sedeža v tramvaju. Ne gledaš pa dogodkov, tistih, ki drobijo čas in si ga podrejajo; in če jih vidiš, se le rahlo zdrzneš in zapreš oči.

Naše mesto je sivo kot deževni dan. Kot onemogel, brezkrven polip je, ki ga je neurna voda zagnala na breg in slizaste lovke izteza v hribine svoje okolice. Dan na dan, neopazno, na veke že sesa kri, da nam blede že obraz.

Na belem kamnu slovenstva stojim, kri mi je žareč svinec in ti pojem svoj credo:

Nikdar, nihče in nikjer
nas ne zbríše.
Veter v planini.
Voda v dolini.
Ogenj v očeh.
Sem
strup ali med.
Sem
prijatelj ali sovražnik.
Ker ljubim —
sem.
Nikdar, nihče in nikjer
nas ne zbríše.

Moje besede so zemlja, silni orač — moje srce jo s semenom živi in ji daje podobo. Naj ti bogato plodi: če te žeja, si krepčilnega vina toči iz nje; in naj te žge kakor bič, če si konj od divjega dira hropeč že, ki dvomi v smisel in zmago.

A bodi tak ali tak, naj te že božam ali bijem — daj mi rokó in mi bodi bližnji. In ne sprašuj, kdo da sem: mladost nima imena, ne števnih let, ne poklica. Moj nazor? — Oko, ki išče za soncem, barv ne razločuje. — Človek sem, bivam na zemlji, moj cilj je bodočnost, ki se iz preteklosti pne za življenje živih ljudi.

Dragi prijatelj!

...tisto že, toda vsega le ni mogoče spraviti v sklad s plehko filozofijo: da smo le zdravi in da je lepo vreme!

Glede Tvojega vabila k sodelovanju pa naj odkrito rečem, da mi ni ne v čast ne v slast. Tudi zagotovilo, da bi moje snetljivo zrnje nemara le mleli v Tvojem mlinu, mi ni v posebno spodbudo. Bil bi zelo prizadet, ako bi moral še kdo drug žeti vihar moje nepremišljene setve, in še zlasti, če bi moral prav Ti goltati očitke za moje spozabe.

Na teh tleh ni manjkalo ljudi, ki so se razdajali Tebi podobno, bili so iskreni in pošteni, odprti in nesebični. Frančiskanili so med narodom v brezupni dobi, ko smo si drugi še brisali nos z rokavom, seznanili so se z leseno žlico desetletja prej in ne šele med vojno, ko smo tako in tako postali malone vsi Slovenci galjoti.

Ali mar veš, kje so ti ljudje danes? Nekaterih ni več. Prav res, nekari so pomrli... Toda mnogo je še živih, in nas, ki bi morali slišati kakšno njihovo besedo, ki bi radi prisluhnili njihovi zreli misli v današnji kulturni in politični obubožanosti, nas je tudi mnogo.

Ali nemara Ti veš, kaj počnejo?

Meni je bilo rečeno, da so bili takoj po vojni zelo razgibani, zelo živi, da pa so se kmalu začeli umikati vsak v svojo orodjarno. Ta prej, oni kasneje, sprva osupli, potem razočarani in zagrenjeni, na silo sprijaznjeni z nečednim danes. Kaj ne! Postavljeni so bili pred dejstvo, da so vsa vprašanja rešena. Vsa zamotana manjšinska problematika se je spremenila v preprostost, zajeto v enolični melodiji vse bo naše, čisto tako, iz prazne glave v polna usta, kakor da nimamo opravka z Morgani in Machiavelliji, marveč z dobrohotnimi in popustljivimi strici. Nič čudnega torej, če se niso mogli čez noč sprijazniti z vesplošno monopolizacijo misli in dejanj in pogrošnih utemeljevanj. Stopili so torej vsak po svoji poti, in ko je 1948. leto dalo vsakemu svoj prav, je šel slovenski vrč dokončno na kose. V tragikomičnem plesu so se takoj znašli politični prešuštniki, pograbili vsak svoj črep in na črepinji zarisali vsak svoje geslo.

Nič novega zate, navsezadnje! Hotel sem le poudariti pretekle izkušnje, češ bilo je tako in tako že od vsega začetka, in da se stanje do danes niti za dlako ni predrugačilo. Razlika je le v pomirjenju

duhov, kakor se reče, v navidezni strpnosti, tako da se brez zadrege srečujemo in si prijazno kimamo. Trajalo bo to vse tja do jeseni, ko bodo velmožje spet zarožljali vsak s svojo črepinjo, kričeč: popustil bom, če boš ti pokleknil! In tako ni izključeno, da bodo ideološki krči pojenjali prej v mednarodnem merilu, nego se bodo omilila trenja v slovenski veseljnosti.

Iz takšnega ali vsaj približno takšnega nesložnega ozračja, naj bi se torej izvilo nekaj skupnega in sproščenega. Bodimo širokosrčni in recimo, da bi bil, če že ne po desetih, vsaj po dvajsetih letih čas, da si odgojimo bilko, katere bi se mogli brez zamere in predsodkov vsi oprijeti. Skratka, slovenska revija, ki bi spričo svoje vedre nepristranosti in izrazito slovenske kulturne iskrevosti to ime tudi zaslužila. In ko bi bila dotiskana, bi jo odprli nestrpnemu bralcu na vpregled kot mnogobarvno čarobno pahljačo, od katere bi vela ena sama svežilna in osrečujoča sapica.

Le kdo bi se mogel upreti tako rožnati perspektivi! Zamejski Slovenci prav gotovo ne! Toda po vojni so bila presajena na naša tla vsa tista zelišča, ki doma niso mogla več uspevati, in prva med vsemi zabavna tradicija slovenske sredice: za tvojo kmetijsko zvezo — moja kmečka zadruga, za tvoj koledar — moja pratika, za tvojo revijo... in tako dalje. Prišlim apostolom takšne morale se je posel odlično obnesel. Dosegli so to, česar ni zmogla ne poživljenost fašizma ne krutost vojne.

In zaradi tega se bo zgodilo: ko boš prijezdil med nas na svojem Pegazu, mu bomo najprej privzdignili nozdrv. Aha, bomo rekli, trojanski konj! Takoj bomo razglasili svojim privržencem, da tale križanec ni iz naše staje...

Nič ne bodo zalegla odločna zagotovila, da se vendar ustanavlja nepristranska tribuna, ki namerava odpirati svoje strani vsaki kulturni misli vsakega kulturnega Slovenca, in da ne bo nikdar podlegla vodilu malone vsega tujkajšnjega slovenskega tiska: vse tvoje slabo in moje dobro pod konveksno steklo.

Menil sem, da bo po dozdejšnjih poskusih (pri katerih si botroval tudi sam), da bodo torej po takšnih neuspelih pobudah tudi Tebi omahnile roke ob prepričljivem spoznanju: tokovi so še tako vihravi, da se ni moč v njih ne zasidrati ne jih premostiti. Toda videti je, da ima literar dokaj različno miselnost od politikanta. Če že ne premetenejše, vsekakor manj sebično in plemenitejšo. Skoda le, da se mora v danem primeru prav tako kakor politika tudi kultura spoprijeti s surovostjo skupnega imenovalca, ki se mu pravi denar. In tega, kakor praviš, Ti nimaš. Jaz tudi ne, mladi pesnik še manj in tako naprej...

Na ta način ne moremo priti daleč. Redki slovenski mecenji bi šteli danes po 170 do 200 let. Ti bi torej tako in tako pomrli, todobnih pa ni videti ne slišati, zlasti ne takih, ki bi bili pripravljene podpirati propagando nepridobitnih idej. Močno se je torej bati, da bi tudi nova revija izhiralala zaradi podhranjenosti, lačna duha in kruha. Z lačnostjo

pa sva se midva bratila že tako zarana, da bi njene prisotnosti ne prenesla več niti v prispodobni varianti.

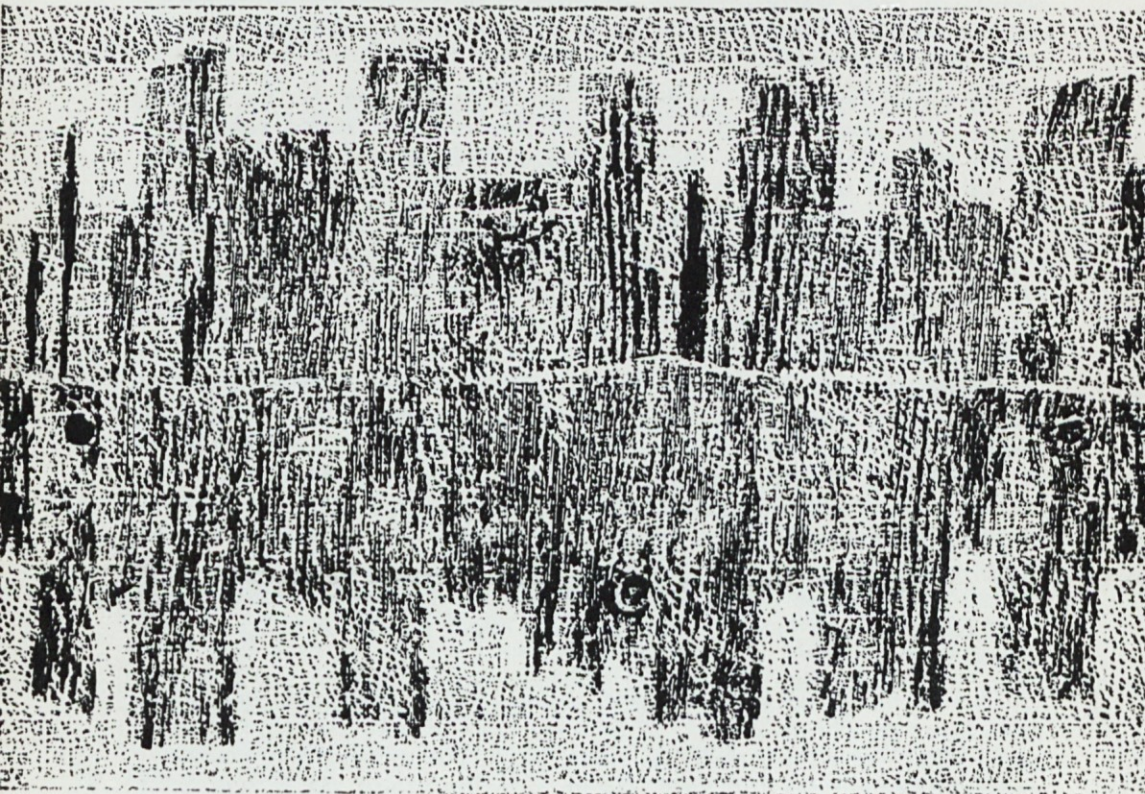
Prišel bom torej na pogreb. Prišel bom s težkim srcem, vendar dokaj bolj vesel, kakor ob vesti, da si moral revijo, potem ko je že shodila, prepustiti v rejo petičnejšemu očimu. Glej Ti, dragi prijatelj! Mladi navdušenci, ki jih šteješ med sodelavce, bi Ti tega nikdar ne odpustili. Ne odpustili bi Ti, akoravno nekatere v sodobnem čaščenju disonance na vseh področjih le begajo staromodna gesla o slovenstvu in složnosti.

Pomislekov, kakor vidiš, Ti nisem prikrl. Vendar sem še vedno poln vere v umetnikovo moč. Zaupam umetnikovi sili in njegovi fantaziji, ki je ne bremeni dobičkarska tara in je prosta vseh obrednih poklonov. Zato želim »Zalivu« mnogo posrečenih in uspešnih izidov in čimveč iskrenih privržencev.

Ml.

Mesto v ogledalu (lesorez)

L. Spacal

MOJ CREDO

In takc spet držimo v rokah novo slovensko revijo. Saj je vse prav in lepo., da iz tako majhne skupnosti nenehno privrejo na dan vedno novi dokazi življenjskosti in klenega optimizma, toda ali niso vsi ti pojavi morda samo znak naših nezmožnosti in kulturne preproščine? Da smo kot planinec, ki bi rad priplezal na vrh gore in poskuša na raznih mestih, kjer bi mu bila pot najprimernejša? Tako mišljenje se mi sicer upira, toda vse preveč zgleda, da je, oziroma, da je bilo prav tako. Smo torej šibki in ubogi? Prav, saj to ni nič slabega, to je povsem človeško.

Del naše manjšinske inteligence pa obtožujem, da si v dvajsetih letih iz te šibkosti ni znal na noben način pomagati. Da se je zavaroval za okostenelimi okopi neplodnega strankarstva in je v čudovitih časopisnih akrobacijah nudil senzacionalne spektakle manjšini in večini. Tako je umetno podpiral in maskiral lastno nezmožnost. Saj bi se človek od srca nasmejal takim batrahomahijam, če ne bi za vsemi takimi farsami lebdelo žalostno usihanje slovenskega življa po vaseh tržaške okolice.

Stanujem v Sesljanu, prav ob osnovni šoli in odkrito vam povem, da se mi srce trga, ko gledam tistih nekaj slovenskih otrok, ki so ostali kot nekakšna žalostna usedlina nekaj številnih razredov. In to ni bilo še tako daleč. Kdo je kriv, da se danes v demokratični in svobodni republiki dogaja to, česar ni zmožel fašizem z vsemi svojimi strahotami in nasiljem? Ne, ljubi Slovenci, ni treba, da se smejete mojemu mladostnemu elanu in idealističnim pogledom. Poglejte črteže vseh slovenskih šol v zadnjem dvajsetletju. Hudo mi je, zakaj prav iz vseh diagramov se nam že reži bela lobanja. Cas je, da se padajoča črta ustavi in prične rasti. Iz naše šibkosti in nemoči vodi zdaj ena sama pot, pot, ki jo je pojasnil umirajoči Svetopolk svojim sinovom: v skupnosti je moč. Če smo že v politiki tako razcepljeni, bodimo si vsaj v prizadevanju za iste smotre, dragi bratje, bodimo si edini. Pa že vidim, kako gospodje na desni in oni drugi na levi vihajo svoje nosove in žugajo z vzdignjenim prstom, češ, glej ga volka v ovčjih oblačilih. Zakaj tako? Ali morda mi mladi zahtevamo od vernika, da v borbi za slovenski jezik zataji svoje krščanstvo ali od marxista, da se izneveri svoji ideologiji? Človek s trdno zgrajenim življenjskim nazorom, s svojo zgrajeno osebnostjo ne bo lastnega naroda in lastne kulture nikoli podlo zatajil za svoje politične koncepte. In če to stori, če izdaja svojo kulturo, se kot izdajavec nujno postavi na manjvredno pozicijo. Kot tak se bo moral kmalu umakniti s pozornice v ozadje, v slepomišenje. Ljubi moji, in pred človekom, ki nastopa jasno in odkrito, z odprtim srcem in zrelo pametjo, se vsako slepomišenje dezintegrira v prah. In o človeku, ki bo prišel in me v sveti skrbi opominjal, naj se pazim idejnega nasprotnika, ki me hoče zvabiti v svojo duplino in me požreti ali vsaj onesposobiti, si bom mislil, če mu primanjkuje ali jasnost ali odkritost ali srce ali pamet.

Smó v dobi dialogov. Ja, dialog, ta magična, čudovita formula novih perspektiv. Nič več dolžine in širine in višine, to so nove perspektive, perspektive laži in resnice. Jaz sem si izbral resnico. Tistega pa, ki se zateka k laži, prosim, naj pomisli na slovenske osnovne šole na Tržaškem. Pa še to, pravijo, da se mora dialog razvijati med enakovrednimi, med zrelimi, idejno premočrtinimi ljudmi, ki pa so seve odprti za vse probleme. Prav, toda obratno sledi, kdor se boji dialoga in sodelovanja je nezmožen in nezrel in prav ima, da se zapira v svoj začarani obroč. Ojoj, koliko začaranih krogov vseh barv imamo na Tržaškem.

Pa bo spet prišel k meni užaljeni farizej in me vprašal, kdo mi daje pravico, da sodim kot bog nad bogovi? Viš, dragi farizej, imeti jasno koncepcijo

lastnega hotenja, že samo to je neprecenljivo bogastvo. In še (tu naj omenim drugo komponento svoje osnovne usmerjenosti): moje bogastvo je v krščanstvu in sicer ne v tistem zaprtem v zlate paramente odetem krščanstvu. O ne, moje kapilarno krščanstvo je dvatisočletno, bogato in široko odprto, tako da pronica na eni strani daleč v življenje in na drugi daleč v mojo notranjost. In se bori iz dneva v dan in je vsak trenutek pripravljeno, če je treba še in še trpeti na križu.

Vse to sem imel pred očmi, ko sem sprejel eno od uredniških mest nove revije in še naj vam povem, da se nisem odločil od danes do jutri. Ta družbeno literarna revija je junaški in tvegan poskus nekega skupnega slovenskega dela. Kmalu se bo pokazalo, če smo prehiteli čas. Če res še ni prišla ura slovenske zrelosti in bi se ta naša zamisel skazila, potem že zdaj zagotavljam, da se bom umaknil iz uredništva.

Za konec pa bi še to omenil. Naš najhujši nasprotnik je nezaupanje, ki izvira iz nepoznanja drug drugega. Zato bi osebno in v imenu uredniškega odbora želel, da sodeluje pri reviji čimveč ljudi, ki gledajo na življenjske probleme iz najrazličnejših zornih kotov. Poleg tega si želim, da bi plodovita kritika v reviji nikoli ne zašla v ceneno obračunavanje. Samo tako se bomo spoznali, živeli v slogi in se vzajemno spoštovali.

Kraška kmetica
(olje) L. Spacal

OB ROBU ZAMEJSKE PROBLEMATIKE

Takoj v uvodu naj poudarim, da ne gre nocoj za pravo predavanje, bolj ali manj zaokroženo, temveč le za niz dejstev, ki se mi zde precej vredna pozornosti, in seveda za osebne poglede na ta dejstva. Ena izmed prvih nalog slovenskega razumnika v zamejstvu je namreč prav gotovo v tem, da opozarja na pereče probleme naše skupnosti in da jih v javni diskusiji osvetljuje. Mnenja, ki jih bom tu skušal nakazati, imajo, kakor vsako osebno stališče — svoj subjektivni prizvok, prav zato pa so lahko predmet širše, izčrpane in po možnosti poglobljene diskusije. Mislim, da je v razgibanem sodobnem svetu, tako odprtem različnim vplivom in novostim, umestna tudi iskrena, preudarna beseda o vprašanih, ki morda niso ravno prijetna, a obstajajo in jih je treba upoštevati, če nam je res do boljše bodočnosti naše že tako preizkušene manjšine.

Naj mi bo tu dovoljenih nekaj krajših zgodovinskih pripomb, ki se posebno tičejo tudi zamejskih Slovencev.

Pa pogledjmo, kako je pri nas danes.

Stara in že skoraj pregovorna je ugotovitev, da znamo biti Slovenci bolj »papeški kakor papež sam«, bolj nepopustljivi in zagrizeni pri izvajanju nekih načel kakor sami njihovi tvorci in nositelji. To nas pogosto vodi v skrajnosti, kjer se izživljamo v slepem ideološkem »besu, medtem pa zanemarjamo čisto otipljiva vprašanja, ki bi jim z nekaj dobre volje prav lahko bili kos.

Poleg osnovnih manjšinskih zahtev, ki jih tako vztrajno zagovarjajo vse naše politične in kulturne organizacije, obstaja še vrsta vprašanj, ki bi jih morali načenjati in reševati — da se tako izrazim — »inter nos«, med seboj. Pogosto se delamo, kakor da je vse prav in lepo, tudi če ni, in se nekaterih vprašanj, važnih ali celo kočljivih, sploh ne lotevamo, kakor da jih ne bi bilo. Zlasti se po takem »nestvarnem« odnosu do stvarnosti odlikujejo nekateri desničarski krogi, ki se nočejo ali ne morejo sprijazniti s sodobno sociološko analizo

ter trmasto vztrajajo pri svojih zastarelih, včasih že kar neblogljenih stališčih. Medtem ko je v italijanskem javnem mnenju tudi našega mesta takemu nazadnjaštvu prav zadnji čas precej odklenkalo (glej zadnje številke revije »Trieste«), pa se med nami še vedno čvrsto drži in si celo domišlja, da lahko zviška soli pamet tistim, ki se z njim ne strinjajo.

Če je potrebno in koristno naglašati, kako naj bi bilo, potem ni nič manj važno ugotoviti vsaj od časa do časa — in to na vseh popriščih — kako je, v kakšnem odnosu so dejstva z našimi načrti in željami, zakaj resničnost včasih zaostaja za predvidevanji. Menim, da je pri nas kljub danim pogojem marsikaj le odvisno od človeka, od njegove odločnosti in dobre volje. Na zunanje ovire in težave se radi sklicujemo tudi tam, kjer bi bil uspeh v glavnem odvisen od nas samih, npr. pri postopnem uvajanju dvojezičnosti v drobnem vsakdanjem življenju. Naši ljudje bi morali biti notranje prožni in domiselni, kakor to zahteva moderni čas, a obenem neomajni in nepopustljivi, ko gre za narodnost. Če nekateri niso dovolj, je vzroke iskati v posebnih razmerah, ki nas tarejo. Vzlic temu bi vsaj od izobražencev, ki se imajo za »sol naroda« in so v našem primeru res vodilno jedro manjšine, upravičeno mogli pričakovati več širine, več razumevanja za skupne potrebe in tudi več vzajemnosti v medsebojnih odnosih.

Pri naši mladini se pogosto opaža neugodje, češ, okoli nas je toliko smerenic, da sami ne vemo, katere naj se oprimemo, radi bi se sprostili in povedali, kaj mislimo, pa nas pri tem ovirajo. In vendar je znano, da je tukajšnja mladina bila in je še deležna velike pozornosti. Kakor hitro mlad človek kaj napiše ali se drugače udejstvuje, je že deležen celo pretiranih pohval, vse v dobrem namenu, da bi ga ohranili pri volji, da bi še deloval. Mnogokrat bi bila resnično potrebna tudi pravična, a ostrá

kritika. Če se ima mladina nad čim pritoževati, se lahko prav nad tem, da take ostre kritike ni iz gole obzirnosti in prizanesljivosti. Vendar samo odkrita kritika lahko vzgaja h kvaliteti. In če danes po toliko talentih, ki so se že pojavili v »Literarnih vajah« in drugod, po Borisu Pahorju in Alojzu Rebuli ter Josipu Tavčarju, ki jih lahko prištevamo k srednji generaciji, na Tržaškem in Goriškem še vedno nimamo niti enega literata mlajše generacije, katerega bi jim lahko postavili ob stran kot enakovrednega, nobene resnično močne intelektualne osebnosti, ki bi jo lahko smatrali za glasnika mladih, je to gotovo krivda, ali premile kritike ali pa mladih talentov samih, ki niso imeli volje, da bi se razvijali in so se zadovoljili s prvimi, nezasluzenimi pohvalami. Vzgoja ima namen, napraviti mladega človeka razumsko in čustveno tako zrelega in kritičnega, da se zna sam odločiti, katerih smernih naj se v svojem življenju oprime. Jasno pa je, da mladina, ki ni še odrasla, tega sama ne zmore. Manjka ji ne le zrelosti, ampak tudi izkušnje. Po mojem mnenju je v mladini sami vzrok današnjega neugodja. Spoznala je samo mehke plati življenja, vse se ji je nudilo v kar najbolj udobni in lahkoprebavljivi obliki. Zato je zanjo vse pretežno. Vsaka rahla graja jo spravi iz tira, ker je bila vajena samih pohval in laskanja, od prvih let življenja. In vendar si mora ideale izbrati prav zdaj v letih dozorevanja, mora si jih priboriti, si jih izdelati v trdem idejnem spopadu z okoljem. Kaka podedovana predstava, ki morda že davno ne ustreza več realnemu stanju stvari na svetu, ni nikak ideal, in tudi ne kako začetniško, prvo navdušenje za to ali ono ideologijo, za to ali ono modo. Mladini lahko oprostimo vse, samo ne tega, da nima poguma do lastnih idej, poguma do upora proti tistemu, kar smatra za preživelo in zastarelo, poguma do protesta.

Lahko rečemo, da nudi današnja vzgoja mladini mnogo več, kot je nudila prejšnjim pokolenjem. Po eni strani ji nudi celo mnogo preveč, po drugi pa premalo. Danes nudijo starši, vsaj na splošno, svojim otrokom vse potrebne tvarne dobrine, često celo preveč, razvajajo jih v hrani, obleki in zabavah, ne zavedajoč se, da jim pri tem prej škodijo kot koristijo. Namesto, da bi nudili otroku le potrebno in koristno, mu omogočili pogled v stvarnost in boj življenja in ga vanj postopoma uvajali,

ga prikrajšajo za občutek zadoščenja nad lastnim prizadevanjem — ki je vir zorenja — ako ga s svojo skrbjo neka-ko duše v njegovem razvoju. Drugi vzrok neugodja naše mladine tiči v šolski vzgoji. Kljub raznim reformam čutimo vsi, da je naša šola potrebna še temeljite preosnove, da bo kos svoji vzgojni nalogi, da pripravi mladega človeka na življenje. Družba neposredno vpliva na mladino s svojimi organizacijami, ki so lahko športne, kulturne, strokovne, pa tudi politične in verske. Vsaka teh skuša oblikovati mladino po svojih posebnih načelih in vidikih in ji zato nudi več ali manj enostransko usmerjenost in izživljanje. Slično je tudi s posrednim vplivom družbe na mladino, ki je morda še globlje, ker sega do njene podzavesti, tako zlasti tisk, radio, televizija, kino, gledališče, razne publikacije, pa tudi moda in javno mnenje. Na zunaj se sicer družba z vsemi svojimi ustanovami in sredstvi zavzame za blagor mladine, a v bistvu se za tem skrivajo prečesto le ideološki, strankarski ali pa komercialni interesi.

Tako se znajde doraščajoča mladina, kljub vsej zunanji pozornosti okolja zanjo, pogosto zelo osamljena, notranje nekako prazna, brez prave življenjske orientacije in zato tudi brez prave volje do življenja in dela. Tega je kriv duh časa, to je naše gledanje na življenje in svet, ki pa je seveda spet zgodovinsko pogojeno. Tako ugotavljajo sodobni sociologi, da prinaša dvig življenjske ravni, kot posledica tehnične civilizacije, naraščajoče nezadovoljstvo, ne več na ravni skupin, temveč na ravni posameznika in često na najgloblji ravni njegove podzavesti. Tehnična civilizacija je človeka zajela v celoti in ga vedno bolj in bolj determinira, dasi se zdi, da ga osvobaja; skratka človeka standardizira. Ta splošni pojav se naravno odraža tudi pri nas in ga po svoje občuti tudi mladina. Tako nastane vprašanje, kako mladina reagira na svoje okolje, na svojo vzgojo in na duh našega časa. Na splošno se zdi, da dokaj pasivno, ker je spriču vsega navedenega tudi nekako razumljivo, dasi ne zato tudi opravičljivo. Kajti nobena generacija še ni imela idealne vzgoje in okolja, a se je kljub temu in prav zaradi tega uporno bojevala za svoje ideale. Pri nas je mladina zadnji čas pričela organizirati krožke, ki jih imenuje kulturne, nepolitične. Pravi, da jo je k temu napolnila samo ljubezen do materinega jezika, nikakor

pa kakšna politika. V pojasnilo dodaja: »Upamo, da nam starejši ne bodo zamerili, če se skušamo iz njihovih napak učiti in se jim izogniti. Nas Slovence v zamejstvu lahko družijo že to, da smo pripadniki istega naroda in da zavzema- mo položaj manjšine. To je že angažiranost«. Da, to je angažiranost, in sicer politična, seveda v širšem in novem smislu besede. Res gre tu prvenstveno za kulturno delovanje, toda že to kot tako izraža neko politično zavest in opredelitev. S tem, da mladina noče dati političnega značaja svojemu delovanju in se tega zavestno brani, češ, ker to »razdvaja«, ona pa da teži k »zedinjenju«, se podzavestno in politično opredeljuje, dasi v novem smislu.

Ustavil sem se nekoliko obširneje pri vprašanju mladih, ker se mi zdi bistvene- ga pomena za našo bodočnost. So pa še druge zadeve, ki bi jih bilo treba postaviti nekako na dnevni red v naši javnosti, tako pasivnost dela naše inteligence, mlačnost nekaterih šolnikov, težave mladih absolventov pri iskanju primerne zaposlitve, usode našega tiska, šibkost slovenskih gospodarskih ustanov in podjetij, mešani zakoni, problematika kulturnih ustanov, pomanjkljiva družbe- nost itd. Pri tem mojem prikazu gre seveda, kakor je menda vsakomur jasno, le za niz načelnih ugotovitev, opažanj in pripomb, zdaj pa bi seveda bila nalo- ga specifičnih predavanj, da se teh pro- blemov lotijo na osnovi modernih socio- loških prijemov in jih temeljito osvetle z vseh možnih vidikov v luči naših potreb in teženj. Stvarno in temeljito — sine ira et studio — bi bilo treba npr. proučiti vzroke, ki so dovedli do tega, da je število učencev na naših osnovnih šolah padlo po l. 1954 že v treh letih od 5000 na okrog 4000, na sred- njih šolah pa od viška v šolskem letu 1952-53, ko je bilo nad 2000 učencev, na današnjih 1000. Vsiljuje pa se tudi drugo vprašanje: nad 1000 dijakov je v 20 letih prejelo srednješolsko izobrazbo. Kje so sedaj ti abiturienti naših šol? Kaj de- lajo? Kako prevzemajo odgovornosti? Ali so se vključili v vodilne kadre slovenske manjšine? Bistvenega pomena je, da se slovenski človek uveljavi doma, med svojim najožjim ljudstvom. In vendar mladi, sposobni izobraženci tudi pri nas zapuščajo domače kraje ter si iščejo boljše bodočnosti v notranjosti države ali celo daleč na tujem. Kdo vodi evi- denco o tem za nas tako bolečem vpra- šanju? Kje se o njem piše ali razpravlja?

Tudi o šolnikih, ki se ne udeležujejo slovenskega kulturnega življenja, celo niti predstav slovenskega gledališča, bi se dalo marsikaj povedati, še več o tistih, ki sicer iščejo kruh na slovenski šoli, svojih otrok pa tej šoli ne zaupajo. Res ne vem, zakaj ne bi takih odpad- nikov javno ožigosali. Naš dnevnik je pred kratkim naglasil, da ima vsak šol- nik pravico, da se udeležuje natečajev in da skrbi za ureditev svojega polo- žaja, pred leti pa si je neki golobradec na nekem občnem zboru upal trditi, da mislijo šolniki samo na svojo kariero, čeprav smo se tedaj mnogi borili za goli obstoj na teh tleh in znova polagali izpite na italijanski univerzi samo zato, ker nam v Ljubljani doseženega študij- skega naslova niso hoteli priznati. Po- glavje zase — in morda najbolj kla- vrno — pa je naše malomeščanstvo s svojimi kompleksi in manijami, s svojo plitkostjo in ozkosrčnostjo, opravljanjem in škodoželjnostjo. Gre za pojave, ki so stari, a vedno spet novi, za malomeščan- sko množico tistih, ki vidijo pred seboj samo ideal večanja lastne življenjske ravni in bi jim opozarjanje na socialne krivice, ki jih tudi sami počnejo, motilo njihov notranji mir in samozadovoljstvo. Preko našega zamejstva se vlečejo pač vse bolezni zapadnega sveta, ki jih še poudarja problematika narodne manj- šine na meji dveh držav, toda kdo po- sveča tem pojavom pozornost, ki bi jo zaslužili?

Slovenska zamejska revija je nedavno tega ugotovila, da je naše mlajše izobra- ženstvo nekako razpršeno, odsotno in zbegano. Ni se zmotila. Resno se postavlja vprašanje, ali so naši mladi inte- lektualci dorasli času in njegovim za- htevam. Vsekako so izpostavljeni nevar- nim skušnjavam fanatizma in oportuni- zma pa tudi brezbriznosti. Kulturno ozračje ni ravno najugodnejše. Preveč je pritiskov preko raznih kanalov, preveč se govori o posedovanju prave in edine resnice, ki omogoča, da si nekateri pri- laščajo monopol v tolmačenju idej, češ, prepustite to nam, ki smo za to pokli- cani in se na to najbolje razumemo. Vendar se zdi, da tudi med nami pola- goma prodira spoznanje, da ne more boljšega sveta graditi ena sama skupina ali ideologija, temveč le plodno sodelo- vanje in pogumna duhovna tekma, ki edini lahko pomagata k zbliževanju. Predpogoj pa je resnično zanimanje za ideje drugih ljudi, kar bi morala biti — vsaj po mojem mnenju — glavna odlika

MIROSLAV KOŠUTA

P E S E M

MARIJANU IN NIKU

*Slišim glas, glas o legendi —
ta vonj po mornici
in algah, ta beg
tisočerih nožic v prelivu vala,
ta skoro prozorna, nezaščitena
življenja, nedolžna
domišljavost, ko so jim klešče
šele obljuba prihodnosti —
kam, kam želite, da sem pijan
kakor od vina
in da mi je grlo slano
od pesmi?*

*Kakor kmet stojim na obali
in te zaklinjam,
mlada, topla zemlja, kri
moje krvi, kruh
in nežen sad, ki te nosim
v sebi —
komaj smo zaorali, že smo
do gležnjeve v prsti, o, do kolen
in višje, čez trebuh in čez prsi
nas že opleta plevel,*

*samo jezik nam še cvete
kakor bela marjetica.*

ZAPISANO V OKTOBRU

*Trta me poji z dušljivim molkom.
Veter liže tanka stebila dima.
Zemlja je požgana od jeseni.*

Tu nekje.

Ostane dolg in izgubljen pogled.

NEKJE ONSTRAN

Govorim ti o svoji zemlji,
ti pa gledaš zvezde od kozoroga
do raka
in šteješ in se čudiš
malemu vozu, ker je manjši ko veliki voz,
in se čudiš
velikemu vozu, ker je večji ko mali voz —

govorim ti o svoji zemlji,
ti pa praviš
mlin, mlin, mlin na veter,
mi smo mi in mi vstajamo
in vas je strah. Jaz pa še zmerom
ti govorim
o svoji zemlji: nekje
so zarezali mejo in onstran
je vse to,
kar ni nikdar bilo.

DNEVI SREČE, DNEVI MILOSTI

Dnevi sreče, dnevi milosti
se zapirajo kakor žive skale
v svoji darežljivosti:

nikoli več tako miren,
nikoli več tako čist,
voda diši po rebreh,
ki so jih preplavile sončnice —

ampak to je daleč,
to je onstran,
tu pa so moje roke polne prsti.

Dnevi sreče, dnevi milosti —
spomin nanje nas zasleduje
kakor prepričanje iz otroštva,
da bomo večno živeči.

vsakega razumnika, še posebej, če čuti ogroženost manjšine kot intelektualni in moralni problem.

In naposled še zadeva, o kateri se tudi pri nas le bolj molči. Z letošnjim šolskim letom je bilo na slovenskih šolah na Tržaškem ukinjenih šest razredov, ker ni dovolj otrok. Prvi razred je bil ukinjen celo v Sv. Križu, kjer bi po vsej logiki še moralo biti doboli slovenskih otrok ne le za ohranitev prvega razreda, ampak celo za to, da bi ga prenapolnili. Če razmišljamo o vzrokih, ki so privedli do tega, da je v naših družinah vedno manj otrok, moramo upoštevati sicer razne momente — izseljevanje mladih ljudi, večne krize v tržaški industriji in v pomorskem prometu ter politična dejstva, ki zmanjšujejo življenjski optimizem slovenskega človeka — vendar se ne moremo ogniti ugotovitvi, da nosi glavno krivdo za sedanje demografsko nazadovanje naše skupnosti prav težnja po udobju, po lažjem življenju, pravo strastno hlepenje po visokem »standardu«. Redki postajajo že tisti, ki imajo vsaj dva otroka, v resnici pa bi morala imeti vsaka slovenska družina povprečno tri otroke, če bi hoteli, da naša manjšina številčno ne nazaduje.

Biti človek in biti Slovenec ni lahko — zlasti ne v razmerah, kakršne še vedno vladajo pri nas, a prav zato je vsem potreben čut za stvarnost in kritičen

odnos do problemov, ki so življenjske važnosti za naš nadaljnji obstoj in razvoj.

Osebo najbolj pogrešam v našem zamejskem življenju možnost dialoga, lojalne diskusije, odkritega in poštenega zblíževanja, kar vse preprečujejo številni tabuji in zaprtost nekaterih krogov. Komur je pri srcu težnja po socialni pravičnosti, a nič manj svoboda misli in vesti, temu sredi križajočih se strankarskih koristi in idejne nestrpnosti res ne more biti lahko. Ljudem čistih namenov ni pri nas postlano z rožicami. Vsi dobro vemo, da bi bilo zares potrebno le eno, pošteno živeti, služiti človeku in ne le svojim ozkim koristim, graditi boljši in pravičnejši svet.

Zaključujem z besedami, ki jih je pred kratkim napisal naš mlad razumnik: »Pogovori so se ves večer sukali okoli naših tabujev in kompleksov. Ob enem pa me občutek nemoči ni zapustil, kajti čutil sem, da vsi iščejo formulo, ki jim je nihče ne more dati, ker za ta vprašanja nimamo izdelanih odgovorov in obrazcev, ki bi jih kar tako stresali iz rokava. Občudujem pa našega človeka, učitelja, grafika, računovodjo, študentko, strugarja ali pa akademika, ki pod površnim videzom modernega življenja začenja iskati odgovore lastnim problemom izven okrilja strank, verodostojni in zaprtih skupnosti, zadevajoč sam na vprašanja, ki so mu postala nujna.«

SAVINA REMEC

LOV NA SRNO

*Sonce je črno,
nebo brezno,
rosa žveplo,
trava pepel.*

*Past se sproži,
kost poka,
reže škripljejo,
nož je nabrušen.*

PAVLE ZIDAR

NEDELJA

Nekam dolgo, dolgo sem se spravljal k maši. Maše imam namreč v slabem spominu; prvič so dolge in zaradi njih sem bil doma zmeraj tepen. Zakaj ne bi bila tudi na Koroškem maša dolga in zakaj ne bi bil še tu tepen. Oboje bi se po toliko letih lahko srečno dopolnilo.

Sicer me je gnalo predvsem k pridigi.

Zgodaj je bilo, ko sem pešačil v uro in pol oddaljeno faro, k Svetemu Janezu. Na hribu. In nedelja je bila res nedelja, še njive in travnike je nekdo očedil. Vse je bilo zmito in poribano. Pristriženo, zravnano in lepo. Polja in travniki pa še v rosi, čeprav je že sonce zapekalo v tilnik.

Steza jo je ubirala mimo samotnih kmetij, ki so bile videti, ko da so se zapehale v teh strminah, in zdaj sede pač in bodo sedele, ker ne kaže ne naprej ne nazaj. Povsod je strmo.

V gartelcih pred hišami so že divjale krizanteme, gledale so čez plot za mano in grenko dišale.

Na tleh je bilo polno sadja. Sladka in opojna gniloba je vabila ose, ki so se zvijale po sadju, vse opite že.

V mejah, obraščenih s češminovimi grmi in drugimi ostrimi pritlikavci pa so bile zbrane ptičje družine in se zaganjale druga v drugo tako vreščeče, da sem se zazdel samemu sebi Guliver, ki ogleduje sprte vasi.

Ko so me zagledali, so odrezavo potajili hrup. Skakljali so drug mimo drugega, in šele čez čas sta se spet oglasila dva, trije, ki so jim spet vsi zatrjevali, da je tako in samo tako...

Televizija na deželi (olje)
L. Spacal

Do vasi in do Drave je bilo še nekaj hoda; vas je bila na širokem produ, ki se je zajedal daleč v reko. Stisnjena vase je gledala na polja in travnike, kdo prihaja in odhaja. Nad stezami pa se je zbiral kakor ivje bel dim, zbiral se je v pravi oblak, ki bo najbrž s soncem, ko bo više, minil.

Dohitel sem žensko s široko pentljo rute pod brado. Ruta ji je štrlela, ko da nosi v ustih kost.

— K maši? sem jo ogovoril.

— Ja, k maši! je rekla in zastala. Segla je po štrleči pentlji in si jo najbrž zrahljala.

— Tudi s čolnom čez? sem se obrnil nazaj.

— Ja, je polepšala usta.

— Skupaj morava! sva se spet ujela v par.

Ni odgovorila. Capljala je sama in je hotela biti vsaj za obraz pred mano.

— Bo daleč še? sem pogledal od strani. Nos ji je užaljeno kimal.

IGOR TUTA

KRNSKI NOCTURNO

Zanalašč sem poskušal onega večera ponagajati samemu sebi. Obstal sem sredi skalnate graščine ves prezebel in neznaten, vklenjen med toge skalnate izbokline na levi in na desni in pod mano. Edina dimenzija daljnih upanj mi je ostalo nebo, sedemkrat in sedeminšedemdesetkrat razsežno nebo, ki mu je bila edina resničnost temnomodra toplina. Bil sem pod to modrino prav srečen, da jo gledam. Angeli pa so bili tam gori in njim modrina ni prijala. Tako so vzeli vsak svojo brlečo zvezdo in so razbili mojo radost.

Začuden sem molčal na kamnitem sedlu med Batognicami in Krnom. Tam spodaj, nizko, nizko, nekje med Tolminom in Kobaridom je pela Soča. Seve, ker Soča ne zna, ne more molčati. Soča je v teh krajih, kot so bori pri nas na Krasu: vedno mrmrajo svoje molitve. Pa znajo biti tudi hudi, ti naši bori, a kaj bi to, saj njihova pesem ni tisto hudo vršanje gorskih macesnov, da je človeka strah, ko jih sliši. O ne, bori zašumijo tako potihno in tako preprosto, da je njihovo življenje večna mladost. Resnično naj povem, da nisem še nikoli videl posekanega bora in bolje je tako. Pa so tudi oni nekoč močno trpeli, nekako takrat, ko se je porajalo beneško gospostvo in so za tuje mesto za tuja ljudstva padali drug za drugim v pošastnem plesu smrti in pokončavanja lepot. Zato so se naši bori naučili tiho spremljati s svojo pesmijo življenje in delo kraškega človeka. Se vedno pa so največičastnejši, ko doživljajo orgiastični ples življenja in smrti. Najlepše sem jih čul vršati, ko so peli otožen in odločen requiem na bazoviški planoti in ko so bolno in žalostno tožili ob tomajskem grobu.

- Uro za takole hojo. Niste od tu, kaj?
- Ne, turist sem!
- Se mi je zdelo, me je pogledala, ko da gleda pod pokrovko, kjer nekaj ni v redu.
- Slabo učite otroke, sem rekel; — pozdravljajo nemški, med sabo govore nemški, pa Slovenci!
- Slišite! je zanesla torbico k životu. — Kaj mislite, da je tu Slovenija?
- Vem, da ni! sem se ji obešal za nos. — Pa če smo Slovenci?
- Pa če nismo? me je prehitela za korak.
- A, windisch! sem rekel zasmehljivo.
- Windisch, windisch! se ji je glas obešal na smeh. — Tudi vi bi otroka učili prej nemški. Življenje ni rožica!
- Ali je, če govorite nemški?
- Ni, če pa otrok pride v bolnišnico, si ga le ogledajo.
- Če govori nemški?

Tudi Soča pravijo, da šepeta v življenje. Meni reke niso bile nikoli pri srcu, vse nekaj preveč živega in nestalnega in tudi hudobnega je v njih. Ali Soča je čisto nekaj drugega, že zaradi tega ker izvira naravnost iz Triglava in to ni kar tako. Zato bi se prav nič ne čudil, ko bi nekega dne prišel učen človek, tak kot pravijo, da zna več ko hruške peči, in bi mi začel dokazovati, da se Sdobba sicer izliva v sinjo planjavo tam nekje za Tržičem, da pa so njeni valovi žlahtna voda in da se po čudežnih kanalih vračajo v Trento, da bi še in še poplemenitili našo deželo.

Jaz bi v vsej svoji človeški grešnosti zmajal z glavo in bi modremu učenjaku ne verjel, čeprav bi z vsem srcem želel, da je tako. Zakaj valovi Soče bi tako ne bili več muha enodnevnica. Pa naj bo kakor je in naj je kakor naj bo, Soča ni taka, da bi človek ob njej stran obrnil oči in iskal lepših krajev. Basni, ki jih šepeta ta naša reka, niso da bi jih človek slišal in koj nato pozabil nanje.

Tam v krnskem pogorju mi je bilo vse drugače. Soča se je izmikala daleč spodaj v večernem somraku. Skale so v tem nenehnem morju tišine, kjer se prepletajo samo misli in želje, upanja in hvalnice srca, skale pravim, so mrmrale večerni nocturno, kot ga mrmrajo že od rojstva.

Na drugi strani, prav v prgišču hladne krnske roke se je zapiralo v nočni pokoj dvoje temnih, še več, naravnost črnih jezerskih oči. In kamorkoli sem šel in kjerkoli sem lezel čez skale, povsod je šel za mano tisti začarani pogled ukletega laboda. Verjemite mi, da poslej nisem nikdar več srečal takega, čeprav sem strastno iskal. Še Triglav, kakor je mogočen in kakor je gospod med gospodi, ne premore takega pogleda. In za konec bi še to dodal:

Ko sem se prvič vrnil z gora, sem na beli list svojega hribolazenja zapisal, da je Krn najlepša gora v Julijcih in nikoli se te misli nisem kesal. Nasprotno kadarkoli sem doma odložil nahrbtnik in gojzarje, sem ta stavek z zadovoljstvom podčrtal. Zdaj je pod njim že kar lep snopič črtovja.

— Ja, pravi reveži so tisti, ki ne znajo!
— Ne! Saj to je...
— Nič ni, je spustila torbico — znati je treba nemški.
— Zdravniki, zdravniki so ja slišali tudi nekaj etike na univerzi!
— Kaj moreš, če zdravnik ne zna slovenski? Je bila zmerom bolj preudarna.

Sama sem videla, kaj je bilo z otrokom, ki ni znal nemški. O, sem si rekla takrat, znal bo, pa če me še kdo pogleda ali ne!

— Pa saj znajo bolniške sestre.

— Nekatero, je bila zadovoljna, da govori, — druge pa nočejo razumeti.

Ne, ne, sem zastajal, korak je bil zmeden, lovil sem se z njim kot z oslabelim srcem. Ženska pa je v vsem tem videla pametno stran: otroka izučiti v nemščini, in zdaj ga je. Nikoli več ne bo revež v bolnišnici! Kaj jo zdaj sploh brigajo ljudje. Ljubi Bog! Etika? Kako, če ne zna zdravnik slovenski. Saj ne reče: ha ti si pa koroški Slovenec!

Ne! Bolnik je zanj bolnik, samo razume ga ne.

Prišla sva k Dravi. Široko se je zlivala. Ženska je potrkala po oknu in odšla k čolnu, ki se je vzdigoval na gladini kakor smet .

Vso pot k Svetemu Janezu se nisva več ogovorila; prišle so še druge ženske in moški in otroci. V gruči smo prišli po poljih in travnikih kot na punt.

Iz zvonika je udarila zadnja četrt.

Orgle so z bučnimi akordi potipale strop in stene. Zvonček ob zakristiji se je stresel. Ministranta in za njim župnik v zelenem plašču so se poklonili. Orgle so oglaševale preprosto pesmico, ki so jo verniki poprijeli boječe, potem pa s tako zanosnim upanjem, ko da nad nekoga gredo.

Ne, to ni bila molitev, to je bil upor in vmes žalostno pripovedovanje, kako trpe in kako sami so.

Nekaj težkega se mi je pognalo v usta, a sem samo gledal, gledal skozi solze, gledal tam spred, kjer je župnik vzdigoval roke, dve beli roki, z znamenji trpljenja.

— O Bog!

— Bog!

— Bog!

Čutil sem, da bi roke hotele nekaj storiti, v nekoga udariti, izsiliti svoj glas moči. Tako smo peli triinštiridesetega, štiriinštiridesetega.... Marijino pesem. Peli smo, a ne s čustvom, kar že je, pač je, ampak s čustvom, kar še ni, to bo.

...Marija pomagaj nam vojskini čas,

Marija, vse ljudstvo ječi, Marija pomagaj nam ti!

V »ječi« smo izdabili toliko trpečega glasu in dvignili tisti »ječi«, da ga je bilo res občutiti kot plaz.

Nemški duhoven, ki nam je maševal, se je kar nekam skrival pri oltarju, ko smo si dajali duška v Marijini pesmi. Na hitro je opravil z »Dominusom«, če ne bi še njega s pesmijo.

Odlomek iz topopisa *Karantanija*

GLOSE *65

Precej odmaknjeno prebiram eno izmed knjig (Alberto Spain, **Autoritratto triestino**), ki se zadnje desetletje ukvarjajo s Trstom. Pravim pa, da je moje zanimanje odmaknjeno, ker že vnaprej slutim, kakšen bo avtorjev prijem, kakšen bo njegov ton pri obravnavi snovi, ki je nenavadno rahločutna, izredno ranljiva, kakor tkivo pravkar operiranega očesa, do katerega še ne sme sončna svetloba. Italijanski pisatelji in publicisti se namreč zavedajo, kako nevarno je zanihala usoda tržaškega mesta ob koncu druge svetovne vojske in kako še nevarnejše bi se bila zasukala, ko bi takrat jugoslovanska država ne bila sestavni del vzhodnega tabora. Zavoljo te zavesti in zavoljo ozračja, ki je temu pretresu sledilo in ki še traja, je pisanje italijanskih avtorjev trezno, previdno, razmišljajoče, izgubilo je precj tiste samovolje in samovšečnosti, ki ga je kot kronična bolezen spremljala iz devetnajstega stoletja v dvajseto, ko ga je do konca razbohotila fašistična evforija. [Zavoljo novega položaja Trsta pa se je seveda tudi spremenilo razmerje italijanske tržaške oziroma julijske publicistike do slovenske stvarnosti. Še zmeraj smo kajpada večinoma samo **slavi**, to je Slovani, a iz goste megle, ki nas je doslej obdajala, so se prikazali tudi prvi resničnejši obrisi, iz neopredeljene mase smo se za italijanskega razmišljajočega človeka počasi začeli preoblikovati v eksistencialno neovrgljivo vrednoto. In marsikdo je bolj ali manj naskrivaj segel po zapostavljenem Slataperju, bolj ali manj odkrito zmolil pokoro in položil predse na pisalno mizo požolteli, pol stoletja stari vademekum.]

Tako s tem **Tržaškim avtoportretom**, v katerem naj bi italijanski meščan iskal svoj obraz na podobah pomembnih mož, ki sestavljajo njegovo deželno kulturno zgodovino. Avtor čuti potrebo, da posveti eno poglavje vprašanju sožitja Italijanov in Slovanov, a vse njegovo iskanje se razvija v območju preteklosti. Niccolò Tommaseo, Scipio Slataper, Falco Marin. To so imena, ki veljajo avtorju kot tri izredne etape italijanskega duha na težki poti zблиževanja s slovanskimi sosedi. In zaključki? Za Tommasea in Slataperja pravi, da ju je spodbujala misel bratstva med narodi, a da sta nazadnje morala priznati, da sta **neizprošno** Italijana. »Nobene drugačne obrambe ne more biti pred neutrudnim pohodom Slovanov proti morju, in to je tudi razlaga, zakaj Trst ne zna izvesti svojega poslanstva, da bi bil most med dvema civilizacijama in kulturo, ki sta hkrati tako različni in tako blizki. Bardi morajo odložiti svojo liro in pograbititi meč.« (Str. 70)

Zelo zanimiv je tisti «neutruden pohod Slovanov proti morju», ki se v originalu glasi: »incalzante calata degli slavi verso il mare«. Saj avtor izrecno pravi, da govori o zgodovini enega stoletja (Tommaseo — Marin), in res bi bilo poučno zvedeti, kje in kod so se v tem času Slovani spuščali k morju! No, a pustimo, v bistvu velja, da bi avtor našel modus vivendi s Slovani, samo da ne bi ti živeli tako blizu; menda ni pozabil, da je v začetku poglavja ugotovil, kakó si delimo mestne četrti, ulice, hiše in stanovanja, a ko se je lotil preteklosti, je zašel. Še bolje bi bilo, ko bi rekli, da se je skril v čudno umetno meglo; ljubezen pa, in on izrecno govori o ljubezni, ne prenese umetne megle. Kdor nas hoče »spoznati, ljubiti«, mora docela sprejeti stvarnost našega obstoja; avtor pa v svoji knjigi pozna samo ženice, ki nosijo mleko v mesto. Ovenča jih

MARKO KRAVOS

MLADOST

*Lipo sem vsadil nocoj.
Če neha dehteti kdaj
in mi usahne,
te bom nehal ljubiti.
Molim za sonce in dež
in preklinjam strele.
— Zelo rad te imam.*

ŽELJA

*Da sem vsemogočen —
bi segel po rdeč,
dišeč nagelj
in ga vsadil
med tvoje bele prsi.*

RADOST

*Čutim se ogenj
neskončno
Morje objemam
neskončno
Goré so mi jadra
neskončno*

*Vsak od ljudi
mi je bližnji*

POD ZELENIH DREVESOM

*sem te srečal — belo
Pod zelenim drevesom
sem te želel — rdeče
Pod zelenim drevesom
bila sva dva — rumeno
Pod zelenim drevesom
črno — slovo
Pod zelenim drevesom*

Kaj bi z drevesom zelenim

REKA

Na produ ležim,
reka deroča besni.
Kakor veslačev zamah
je nebogljena misel.
Od vekomaj stoje čeri —
čakajo na moj čoln.

In grem, ker moram.

V penastih hlapov grozljivi lesket
svoj premec namerim,
z divjimi vali se vzpnem,
zdaj padam do dna,
zdaj smer izgubim
in k izviru hitim,
spet vrže naprej me
in v levo,
ne, v desno
— do dna do dna —

Joj.

Svet se je zavrtel
nebo se je sklonilo k tlom
in nad obzorje se preveša voda.

Vse je spremenilo svoj obraz —
močno je postalo mrtvo
in mrtvo je postalo lepo
in večno.

Pot je bila brez smisla,
čoln iz peska
in veslo v zasmeh.
Odnoslo je čoln in veslo.
Nikdar ne prideš do morja.
Nikdar. —

Vse je spremenilo svoj obraz —
močno je postalo mrtvo
in mrtvo je postalo lepo
in večno.

— Vrglo me je na obalo molka,
med tiha okostja davnine.
Zdaj mir odmerja
sladki sen srca
z opojno rôko.

sicer s pesniško obarvanim ozračjem, a poleg vse tržaške italijanske kulture, ki jo niza v svojem delu, je skupinica slovenskih mlekaric vendar premalo, da bi z njo začel pošten dialog s **Slovani**.

A saj, mi bi sami morali že zdavnaj napisati svoj tržaški kulturni zbornik, najpoprej zase, hkrati pa tudi za vse tiste, ki grebejo po svojih mladostnih spominih, da bi v njih našli kakšno ženico z jerbasom na glavi, ki so jo srečali ko so se skozi Barkljo vzpenjali na Kontovel. Sestaviti bi morali svojo kulturno panoramo od Trubarja do Janeza Svetokriškega, od Levstika do Kosovela, od Grudna do Mijotove.

Vsekakor je najbolj človeško blizka in tragična podoba Falca Marina, ki deset dni, preden ga zadene partizanska svinčenka, piše dekletu, da se bo lotil učenja slovenščine. V »Ljubljanski provinci« se je mladi častnik zavedel, da slovenski ljudje niso samo mandrijerji, perice in vlačuge, kakor so ga prepričevali v šoli in na cesti; a takrat mu usoda zemlje, proti kateri se je bojeval, ni mogla prizanesti.

Da, a to sem hotel reči: da je ta trezni ton zdaj nekaj več kot moda in taktika. Odkriva nam novo potrebo po realizmu. In kot tak je nedvomno simpatičen; upremo pa se mu takrat, ko pod željo po realizmu odkrijemo stare, manj plemenite namere. A to je poglavje zase.

Asociacija. Ob Tommaseu in Slataperju, ki so imena preteklosti, sem se spomnil pesnika Umberta Sabe in njegove knjižice **Scorciatoie e raccontini**. To je izbor glos, zgodb in aforizmov, ki razodevajo pesnikove misli o življenju, modroslovju, avtorjih in ljudeh, ki jih je srečal. Med vsemi temi marsikdaj dragocenimi drobtinami je tudi naslednji zapis. Dijakinja Marica, sošolka njegove hčerke se nekega dne ožunači in prinese pesniku Sabi tenko brošurico. To je, mu zavzeto pravi dijakinja, najlepša knjiga, kar jih je bilo kdaj napisanih, in da mu jo ona posodi pod pogojem, da ji bo, ko jo bo prebral, povedal, kaj se mu zdi. Bila je to zgodba o revnem človeku, ki išče po svetu pravico, razlaga Saba, ne spominja pa se, kdo je bil avtor knjige. Saj mu je bila všeč, pravi, a da je vendar povedal dekletu, da je še nekaj knjig, ki so ga prav tako lepe, če ne še lepše, tako na primer **Zaročena** in, morebiti, **Zločin in kazen**. Takrat pa, pravi, je napadel Marico histeričen smeh, tako da se je vrgla na divan in sta njegova žena in njegova hčerka morala hiteti po vodo in jo miriti.

Sabov komentar k temu: »Tako groteskna se je zdela tistemu mlademu nacionalizmu moja nepristranska sodba.«

Saj, te **Krajšnice in pripovedke** so bile napisane v Rimu spomladi 1945. leta, zato je razumljivo, da je v odlomkih s tržaško motiviko nekaj domoljubnega tona; vendar se mi zdi za malo, da tako pomemnemu pesniku ni nič nerodno, ko objavlja svojo posmehljivo polemiko s sošolko svoje hčerke. Če ni pomislil na vse drugo, bi bil moral vsaj na to pomisliti, da se je to, kar opisuje, dogajalo za časa fašizma, ko primorski ljudje ne samo niso imeli svojih šol, ampak niso niti na ulici smeli ziniti po slovensko, da je bila torej njegova pripomba o »mladem nacionalizmu« docela neumestna in psihološko zgrešena. Dekle je upalo, da ji bo pesnik potrdil vero v pisatelja, ki je z zgodbo o hlapcu Jerneju krepil samozavest in upanje v njenem mladem srcu, on pa ji ga je blagoslovil samc z jedko kislino svoje ironije.

To, da se ne spominja imena pisatelja v italijanščino prevedene knjige, bi mu lahko odpustil, toliko bolj, če upoštevam, da mu je dijakinja Marica prinesla knjigo vsaj deset let prej, preden je objavil svoje **Krajšnice**. Ne morem pa skriti svojega razočaranja ob duhovni neradovednosti razgledanega pesnika, ki izrecno poudarja (v isti knjigi), da ni nacionalist; zakaj v času, ko je Marica zaupala vanj, je Trst že poznal Župančiča iz monografije prof. A. Cronie, prevode iz

Gradnikove lirike je prinašal celó tedanji tržaški dnevnik, izšel je že italijanski prevod **Visoške kronike**, itd. Še bolj pa sem presenečen ob tem samogibnem ostrakizmu proti vsemu, kar je slovenskega, če pomislim, da se je dosti pred Sabovo nebrižnostjo Pregelj v baladah v prozi že spoprijemal s Slataperjevo podobo, da je slovenski pesnik Edvard Kocbek, ki se je rodil daleč od morja sredi panonske pokrajine, že takrat, v fašistični dobi vedel za Sveva in Slataperja. Kajti v teh primerih ne gre za staro tezo, da je razumnik **majhnega** naroda prisiljen, da črpa iz kulturnega bogastva **velikega** naroda; tukaj dva naroda živita tako tesno skupaj, da imamo v primorskih mestih že stoletja pravo simbiozo. In kdo naj grebe za smislom te skupne usode, če ne pesnik in pisatelj? Če se pa pesnik velikega naroda izogne temu imperativu, pomeni, da se podzavestno zanaša na razvoj, ki je odvisen od sil, katere niso nič v sorodstvu z duhovnim poslanstvom kulture. Modernega Sabo, ki ne more brez Freuda in ki je tudi sam krvno povezan z usodo židovskega rodu, pa ne mika skrivnost ljudi, ki v njegovem mestu veljajo za suženjsko delovno silo, čeprav jim je moral fašizem sezgati gledališče in knjige in jim opliniti denarne zavode, da bi bil podrejeni položaj teh ljudi tudi na zunaj, stvarno viden in otipljiv. Ne mika ga skrivnost dijakinja, ki kljub takemu položaju zaupa v moč duha.

Lani sem šel spet v Natzweiler-Struthof, da bi spet videl paštne smrti; tako sem v kiosku pred vhodom v taborišče kupil tudi knjigo spominov dr. Andréja Ragota. Dragi André najbrž ni vedel, da bo tudi njega vzelo, ko je jemal te temne podobe iz globokega grobišča svojega spomina. Skoraj neverjetno, česa vsega ni pozabil. Da ni to tista jasnovidnost, o kateri pravijo, da jo človek doživi, ko njegov organizem nezavedno ali samo pol zavedno začne drseti navzdol? Celo tistega kakaa se spomni, ki smo ga v troje zvarili v naši žalostni dachauski baraki! No, a na str. 121 pravi, da so Slovenci zelo pristrčni, da so zelo naklonjeni francoski kulturi, izrecno pa v tem primeru govori o ljubljanskem odvetniku. André piše Mladek Kouzina, najbrž bo Kozina. A naj preprišem. »Mladek Kouzina, avocat à Lubiana, me parle des écrivains de son pays et m'incite à lire, entre autres, le **Chrysanthème Blanc**, le **Valet Bartholomé** (Hlajets Jernej), de Ivan Zankor.«

Voilà. André Ragot je francoski zdravnik iz mesta Sensa, ki je umrl 1954. leta zavljo bolezni, ki si jo je nakopal v nemških taboriščih. Težko, da je imel zapiske iz tistih mrtvih domov, ko pa nismo smeli imeti ne papirja ne svinčnikov; a če jih je imel, je dokaz več za njegov pogum in kulturo. Zakaj iz predvrat pekla si je prinesel naslova dveh slovenskih knjig, o enem naslovu pa ve celo, kakšen je v originalu, čeprav ga je malce popačil. In ve tudi za avtorja, ki mu prav gotovo ne bo zameril, da mu je nekoliko nerodno prepisal priimek.

Kaj čutim pri tem?

Da imam Andréja rad kakor takrat in bolj ko takrat tudi zavljo teh njegovih zapiskov. Zavljo njegove srčne kulture, zavljo odprtosti in širine.

Zavljo širine; čeprav je bil **samo** zdravnik internist iz francoskega mesta Sensa.

Ker pa sem omenil srčno kulturo, naj navedem do konca odstavek, o katerem je govor. »Un jour (Mladek), recevant une lettre de sa famille, il me dit, avant de l'avoir lue: 'Si cette lettre pouvait remplacer une lettre de ta femme, je t'en ferais cadeau'. Bien que nous soyons devenus durs par la force des choses, je sens les larmes me monter aux yeux, devant une telle preuve de générosité et d'affection.«

V Tržaški knjigarni so mi odstopili zadnjo številko **Rodne grude**, ki je »ilustrirana revija Slovenske izseljeniške matice«. Všeč mi je, ker jo tiskajo na lepem papirju in ni slabo urejevana; a vsakokrat, ko jo vidim, se v meni zbudita dva enako močna in nasprotna občutka. Najpoprej sem vesel, ker je takšna revija dokaz globokega čuta odgovornosti za usodo slovenskega človeka, ki ga je lakota odgnala po vseh svetovnih celinah. Dokler tako skrbimo za svoje oddaljene brate, nas še ne bo hudič vzel, si mislim in prosim, naj mi dovolijo, da revijo vzamem. (Dobivajo po dva izvoda). Ko pa sem potem sam z njo na tržaških ulicah, se sprašujem, kako da zamejski ljudje nismo deležni takšne pazljivosti ali boljše takšne skrbi. Saj velja, da smo mi ločeni samo od mejnih količev, ne smemo se torej primerjati s tistimi, ki morajo prepotovati pol Evrope, če hočejo v Dramo ali Prešernovo rojstno hišo. Ne, bogvari, da bi se primerjali z njimi. Pa vendar se mi zdi, da smo osrednjemu Slovencu dosti bolj oddaljeni, kakor če bi prebivali v Clevelandu ali Milwaukeeju.

Zakaj je ljubljanskemu Slovencu bližji slovenski izseljenec iz Pas de Calaisa kakor slovenski človek iz Barkovelj ali Števerjana?

SAVINA REMEC

SAMO NADALJEVANJE

*Bele, rdeče vizitke:
prvi januar — prvi dan novega...
Na pločnik udarja
nevrotični ritem
bežečih senc.
Premražena starka na oglu
še vedno steguje
v dokaz krivice
in živega upanja
uvelo dlan.
Zlakane mačke
nepremično zró v zaprto okno:
danes je praznik.
Prvi dan leta.
Prva guba na obrazu.
Ideal manj.
Skrb več.*

*Bele, rdeče vizitke,
časopisi,
izložbe
razsipno ponujajo srečo
in kvadraturu kroga.*

Seveda ne mislim, da ima slovenski človek manj srca ko drugi ljudje, zato je razumljivo, da je ganjen ob zavesti, da se rojak razdaja na tujem; vendar pa mora biti še kak drugačen vzrok. Morebiti je predvsem ugled, ki ga ima v slovenski domovini nekdo, ki živi v Ameriki ali pa v Kanadi ali pa v Argentini. To se pravi, da ga nekako oslepi svetloba teh imen, ali pa se povezne nanj obširna zemeljska gmota teh dežel. Slovenec, ki živi v takšni državi, ki je velika za pol celine, je še Slovenec, ampak z avreolo okoli glave, posebno takrat, ko stopa iz velikanskega potniškega letala.

Zamejci?

Zamejci smo Slovenci brez avreole, reve, ki smo zmeraj podložne in se zmeraj cmerimo; nič nimamo, kar bi navduševalo, niti amerikskega niti španskega naglusa ne. Zraven vsega pa smo tako malo sodobni, da hočemo kar naprej še ostati Slovenci. Nobenega pravega smisla za napredek in vzpon nimamo.

Dobro, če je tako, potem je veliko vsega tega direndaja z izseljenci, vseh teh letal, sprejemov in pick-nickov pravzaprav turistično pogojeno; potem je vse bolj usmerjeno v spodbudno pretakanje deviz, tako da je narodni čut samó priboljšek, to se pravi kakor parmezán na makarone.

Ne maram misliti na to, ker bi bila mefistofelska takšna igra, če za igro gre. A če naj bo takšna hudobna misel samo utrinek, samo zla osa, ki jo človek odžene, zakaj pa potem objema takšna obupna, a resnična gluhotá zamejske ljudi?

Naše vezi so bolj naravne, neposredne, smo rekli, da, pa tudi naše devize pritekajo brez letal in brez **Rodne grude**; potihoma, brez šuma in pozdravnih govovó lezejo čez mejo. Torej?

Ostaja še zadnja možnost. Da namreč osrednji Slovenec zavoljo tega, ker je prijatelj s sosednima državama na zahodu in na severu, ne more biti odkrit in stoodstoten prijatelj z rojakom, ki živi v teh dveh deželah.

To se pravi, da je vse odvisno od našega izrednega čúta za **lojalnost**.

In tako bi lahko imeli hkrati tudi razlago, zakaj nismo bili in nismo državotvorni

Na literarnem večeru v Ljubljani (vrnili smo obisk pisateljev iz Slovenije v Trstu) so se nekateri izmed nas odrekli branju čiste proze in se odločili za zapiske, v katerih smo razmišljali o trpkem položaju slovenske stvarnosti. Nič se nismo v naprej dogovorili o tem, potreba po izpovedi, da lahko rečem, živa bolečina in pristen odpor sta nam narekovala takšen nastop; če je bil ta nastop enoten, je to torej zasluga zvestobe notranjemu klicu, kateremu smo bili ločeno, a hkrati spet skupno poslušni.

Od odmevov na ta večer je najbolj zanimivo razmišljanje Evalda Flisarja v **Tribuni** (13.V.1965), V svojem članku, ki ima naslov »O nekaterih posebnostih tržaške književnosti«, v katerem Budalu, Rebuli in meni očita »reportažno aktualnost«, pravi, da ne mara govoriti o prireditvi, ampak da bi rad »le razložil in argumentiral svojo trditev, ki se mi je ravno na tem večeru krepko vsadila v zavest: da vsebuje sodobna tržaška književnost vrsto posebnih lastnosti, ki jo ločijo od centralno slovenske.«

Ne bom na dolgo in široko razpravljajal o tem Flisarjevem zapisku; narediti bo treba to zelo izčrpno ob drugi priložnosti; nanizal bom samo nekaj pripomb.

Predvsem je treba Evaldu Flisarju priznati, da je prvi književnik, ki se je, čeprav skromno, v povojnem času frontalno lotil tega našega bistvenega vprašanja; ker je zaoral v novino, ga plug ne uboga, a vsa čast pogumu. Če naj bom odkrit, bom dodal, da sem že v Trstu, ko je bral v »Slovenskem klubu« svoje

pesmi, zaslutil, da se je kot celoten človek podal na težko pot pesniškega spoprijema s človeško usodo.

Pri našem nastopu pa ni uvidel, da smo **zatajili** književne ambicije za neposreden stik z resničnostjo! Ne, tržaška slovenska književnost ni prav nič reportažna. Kje neki. Budal bi lahko bral imeniten odlomek, ki ga je bral na večeru v Sežani, Rebula ima na pretek strani, ki lahko zadostijo slehernemu sladokuscu-modernistu, v svojem delu pa bi jaz tudi našel kaj, kar bi zadovoljilo ljubljanske izbirčne estetike. Torej? No, v uvodnih stavkih sem že povedal, kako in kaj. A zdi se, da je Flisar to dojel, zakaj pravi tudi: »Obisk je bolj uspel kot manifestacija, manj kot literarni večer.« Naj ostane torej kar pri ti svoji ugotovitvi pa bo na pravi poti. A v tem članku je ves čas jasno vidna dvojnost, ki razodeva iskanje brez kompasa, vzpon brez vodnika.

Na primer ta stavek: »...lahko ta malikovavska ljubezen do slovenstva in vsega slovenskega vsakogar nedvomno pretrese.« Tako veljavno in globoko spoznanje kazi tisti izraz **malikovalska**, ki je vzet iz političnega učbenika. Zakaj naša zamejska ljubezen je samó ostala zvesta in resna ljubezen, medtem ko je povojna vzgoja Flisarju (drugim pa dosti bolj) razredčila to ljubezen.

Naravnost strahoten je v tem pogledu naslednji stavek: »v resnici pa je strah pred večnim izginotjem v drugem narodu uspešna kompenzacija za lastno nemoč upreti se infiltraciji kot zgodovinskemu pojavu.«

Tista »kompenzacija« je pravi monstrum. Posebno zato, ker Flisar ne vidi, da občestvo, ki je prepuščeno samo sebi, nujno čuti takšno **nemoč** pred raznarodovanjem. Nič pa ne zasluti, da je pri narodu kakor pri vsakem popolnejšem bitju srce tisti središčni organ, ki pošilja svojo življenjsko tekočino v vse ude in do najbolj drobnih kapilarnih nitk v teh udih.

A takšno gledanje, smo rekli, ima izvor v političnem katekizmu. »...tragika je v tem, da pojem narodnosti ne le v literaturi, ampak tudi v življenju nezadržno izginja in tega niso krive nobene subjektivne sile.«

Da, to so pobožne želje ozkotirnih aktivistov, ko pa niti krščanstvo ni z bratstvom in enakostjo pred Bogom v dveh tisočletjih odpravilo narodnosti, ampak jo je tako rekoč šele pomagalo ustvariti. Ne vidim pa, da bi danes izginjala ruska narodna zavest ali pa kitajska, da ne govorim o De Gaullu; poglavje zase je rojstvo novih narodnih držav v Afriki in Aziji. Vsa zmešnjava nastaja iz nerazločevanja med pojmom nacionalnost in nacionalizem. Prvi izraža pošten, pravičen odnos do rodnega občestva, drugi pa zgrešen in celó pregrešen.

Slovensko nagnjenje k mesijanstvu je v zadnjih dvajsetih letih prišlo do izraza v tako škodljivi obliki kakor nikoli poprej; pripeljalo je mlade ljudi do tega, da darujejo svojo narodno podobo na žrtveniku brezobličnega kozmopolitizma. Slovenci v vročičnem transu uporabljajo sami sebe, da bi s tem uresničili spojitev v megleno občečloveško bratovščino, namesto da bi jugoslovansko in evropsko bratstvo gradili na osnovi svoje moške in močne človeške osebnosti.

A, kakor sem rekel, Flisar se vprašanja ni izognil, ampak skuša priti skozi goščavo priučenih pojmov do nekoliko višje razvidne točke. To pa kaže, da je zelo blizek veljavni tradiciji slovenskega pesništva. Posredno to dokazuje tudi njegovo pravilno dojetje Rebulovega ogorčenja zaradi zapostavljanja Župančiča pri današnji pesniški najmlajši generaciji. Ko je po predavanju prof. Pater-nuja v tržaškem Kulturnem domu Rebula spregovoril proti avtomatičnem posne-manju tujih vzorov in sem se tudi jaz potegnil za večjo zvestobo tradiciji, naju je Flisar napak razumel, občutek je imel, da zagovarjava nekakšno vrnitev nazaj. No, zdaj je videti, da je šel globlje, vendar še zmeraj povezuje to omenjanje tradicije na naš zamejski položaj!

Ne, ne, dragi moj, ne gre za zamejsko interpretacijo sodobne slovenske lirike; gre za zrel občutek, da ta lirika prvotno ne rase iz domačih tal. Lekcijo o

internacionalizmu je lirika razumela na svoj način. Tako da imamo zdaj na Slovenskem več vrst internacionalizma; najbolj moten in zmoten je tisti, ki v družbenem in političnem življenju izvira iz polovično uporabljenega marksizma, pa tisti, ki se v umetnosti skuša rešiti vseh omejitev iz katehetskimi okvirov.

Jonesco je imel v Londonu intervju, ki ga je objavil Sundaž Times, a ga v skrčeni obliki prinaša »Večer«. Ta list mi po zaslugi Marije Švanjcerjeve uredništvo že leto dni pošilja; priznati moram, da je v marsičem boljši, bolj živ ko bogato ljubljansko in centralno »Delo«.)

Zelo prisrčni in iskreni so ti Jonescovi odgovori, niti najmanjšega plahtanja s kabalističnimi definicijami ni v njih. Recimo odgovor na vprašanje, če ima kakšen pisatelj poseben delež pri njegovem pogledu na svet.

»Da. Kafka. To je edini pisatelj, ki je zares ‚vplival‘ name. Kafka ni samo ‚literatura‘; to je **človek**, — človek, ki je izgubljen v svetu, preganjan človek, človek, ki je kriv nihče ne vé česa, človek, ki je odrezan od vere in metafizike, odrezan od svojih transcendentnih korenin, človek, ki je zašel v svetu, izgubil pot v blodnjaku — to pomeni Kafka meni in razumem ga, kakor da bi mi bil lastni brat.»

In spomin na čas, ko ga je oče peljal v Romunijo, da se je naučil romunščine, a je zavoljo tuje izgovorjave veljal za tujca in bil deležen iste mržnje in prezira kakor Židje. »Niso trpeli dejstva, da sem nekaj drugega kot oni, da sem tujec.«

A najbolj blizek mi je, ko govori o strahu, kakršen je bil strah, ki nam ga je bližina smrti cepila v naši mladosti za časa črne diktature. Napisati bi bilo treba pripovedno delo o tem strahu, o strahu, ki človeku uniči misel na prihodnost. Pisal sem o tem v noveli »Umor nedolžnih otrok«; a bi bilo treba zagrabiti spet, drugače in bolje.

»Smrt je nedopustna. Ko bi nam ne bilo treba umreti, bi bili prijaznejši in bolj potrpežljivi. Ko bi bili nesmrtni, bi bili veseli in boljši. Zavest o smrtnosti me je zmerom napolnjevala s hudim občutkom negotovosti. Ko sem se začel zavedati svojega bivanja — pri štirinajstih, petnajstih, šestnajstih, sedemnajstih letih — sem bil neizrekljivo osupel nad dejstvom, da živim. Čutil sem, da **je to nekaj, kar lahko vsak hip izgubim. Celó danes pričakujem, da bo na vsem lepem prišla katastrofa in se mi bo zemlja odprla pod nogami.**«

Podčrtal sem jaz.

Iskal sem in našel v »Umoru nedolžnih otrok« to razpoloženje:

»...to je tisto večno drhtenje pred nenajavljeno kaznijo, ki ne veš ne od kod ne kdaj bo prišla, tista večna skrb, da se je ne boš pravočasno zavedel in prislonil hrbet k zidu, da bi se je ubranil —«

Telegrafski zapisek, ki bi ga veljalo poglobiti in esejistično obdelati.

Tuči če ne bi prišlo do resolucije Informbiroja, bi v Trstu eksplodiral antagonizem med slovenskimi in italijanskimi partijskimi voditelji. Predvsem seveda zavoljo nacionalnih razločkov, nasprotujočih si sredobežnih sil; potem pa zavoljo človeškega in političnega sloga. Slovenski voditelji so kakor novi sveti Alojziji pobožno in pravoverno častili Marxa, vodili brez osebne prizadetosti, polni zaupanja v svoj čisti apostolski duh. Italijani pa so bili temperamentni, samostojni, bojeviti, zviti kot mačke. Naravno je, da niso mogli niti fizično trpeti svetniško nadahnjenih, lilijskih in milih slovenskih tovarišev; grizli so uzdo in kopali zemljo s koptiti. Čakali so samo na pravi trenutek, da bi jim lahko izmaknili vodstvo iz rok.

Značaj dveh plemen.
Sadovi dveh zgodovir.
Pouk za prihodnost.
Prihodnost?

Sarajevski »Odjek« objavlja v avgustovi številki odlomek članka, ki ga je za revijo »Praxis« napisal Dobrica Čošić in v katerem se spoprijemlje z mislimi Josipa Vidmarja v »Sodobnosti«. Opazil pa sem, da je pred časom »Odjek« objavil prevod omenjenih Vidmarjevih razmišljanj. (J. V. Refren o narodnosti, Sodobnost 1.3.1965). Vse to dokazuje, kako živo je vprašanje odnosov med narodnostmi v Jugoslavji in kako trpek prizvok ima lahko tisti izraz, ki ga je Vidmar dal v naslov svojemu članku. Refren. Da, a refren, ki je ritmično obnavljanje čisto baladnih razpoloženj.

Dobrico Čošića sem imel priložnost videti na srečanju italijanskih in jugoslovanskih književnikov v Opatiji, a takrat še ni bilo tega njegovega novega izbruha, da bi se mogel v pogovoru nekoliko jasneje spoznati z njegovimi pogledi. Zakaj iz njegovih temperamentnih in baročnih stavkov ne morem izluščiti nobene prave, to je čiste podobe. Josiju Vidmarju očita, da ne vidi razločka med internacionalisti in unitaristi, da ne razločuje med pristaši socialističnega jugoslovanstva in hegemonisti; pri tem se sklicuje na veliko večino srbskega naroda, ki ga, pravi, vodi predvsem zavest, da mora skrbeti za jugoslovansko skupnost kot celoto.

No, zdi se mi, da gre v bistvu za bizantinsko razpravljanje o izrazih, medtem ko ostaja jedro vprašanja zmeraj enako kočljivo in nerešeno. Pa ne mislim se ustavljati pri njegovih argumentih o starem, tradicionalnem, konservativnem mišljenju, itd., čeprav bi bilo mogoče prav, ko bi prevedli njegov članek in se ga korenito lotili. Meni gre samo za ugotovitev, ki je kar se da rezka. Dobrica Čošić pravi, ko piše o Josipu Vidmarju (»jedan akademik«), da »takvi i slični ‚branioci‘ ‚ugroženih nacija uvek demagogišu sa ekonomskim stanovištima i računicama, pa na toj osnovi provociraju nezadovoljstva svojih sugradjana, sugerišući im da jih eksploatišu drugi narodi...«

Ta odstavek se nanaša na odstavek, v katerem Josip Vidmar zahteva odkrito, javno obravnavo uporabljanja premoženja posameznih republik. Tako pravi: »Nerazpoloženje, ki je med Slovenci v tej zvezi precéj razširjeno, bi bilo treba pomiriti z jasnimi in preglednimi, tudi laiku razumljivimi proračuni o našem gospodarstvu, ki bi jih bilo treba položiti pred vso jugoslovansko javnost in v katerih bi bilo potrebno brezpogojno pokazati resnično stanje stvari. (Sodobnost, 1-3, str. 12)

Da, zelo rezka je ugotovitev, da vidi Čošić v tem provociranju nezadovoljstva, ko pa v resnici Vidmarjev članek sledi osmemu kongresu Zveze komunistov Jugoslavije, katerega v glavnem tolmači in glosira. To se pravi, da je kongres pokazal, kakšno je razpoloženje v državi, Josip Vidmar na osnovi tega glavnega in odločilnega foruma razmišlja o stanju v Sloveniji, Dobrica Čošić pa ga zavoljo tega dolži, da provocira slovenske ljudi! Saj, nič ne bi rekel, ko bi bil Vidmarjev članek ognjevit in udaren; slabo znamenje za čistost Čošićevih namerov pa je ravno to, da se je sprožil kot torpedo ob takó akademsko mirnih, dobrohotno znanstvenih in prav nič hudobnih stavkov.

Gotovo, priznati je treba Josipu Vidmarju, da je povedal nekaj potrebnih resnic; takó tisto, da narodno zavest ni rodil kapitalizen, takó tisto, da je naša nacionalna zavest človeška in zmeraj samo **defenzivna**. Nemalo pa je presenetil prav odmaknjeni ton njegovega posega. Ko bi o teh vprašanjih pisal zgodovinar, bi bilo takšno, puritansko razmerje do snovi upravičeno, a gre za človeka, ki je, v časih, ko je bila usoda slovenstva na pogubni gugalnici, soodločal pri ustvarjanju pogojev za preživetje. Saj ne tajim, ves čas je čutiti v njegovem

razmišljanju skrb in strah, posebno tam, kjer svetuje, naj se slovenski ljudje zavedajo vloge, ki jo zanje ima kultura, za katero naj »žrtvujejo... potrebna sredstva«. Pa na koncu, ko pravi: »Borimo se tedaj, prizadevajmo si in se trudimo in stvar našega naroda se mora pomakniti više...«

In tudi ta melanholični stavek razumem: »Modrost, ki jo lahko zajemamo iz svoje in tuje zgodovine, nam govori, da je pot iz suženjstva in zaostalosti do resnične svobode dolga.« Vendar ne morem sprejeti, da tako obupne resnice zapiše dvajset let po osvoboditvi eden poglavitnih voditeljev osvobodilnega boja. Zakaj v bistvu njegove besede pomenijo, da žrtve druge svetovne vojske niso uresničile Trubarjevih, Prešernovih, Župančičevih sanj, kakor so mislile, ko so verovale v prihodnost in se zanjo darovale. Za njegovimi besedami, ki so precej pridigarske, a brez vneme, diha pravzaprav praznina, hlad prepada, ki mu ni videti ne razsežnosti ne globine.

Pri tem se sprašujem, če je Josip Vidmar v svoji najbolj skriti notranjosti zmeraj vedel to, kar nam danes zaupa, ali pa se mu je v zadnjem desetletju počasi pojavil ta grenek okus po pelinu na ustnicah. In še se sprašujem, če je ves razvoj »stvari« šel v poglavitem mimo njega kakor čoln, ki ga je on lahko samo opazoval z brega, ali pa je ves čas stal nedaleč od krmila in je imel možnost, da bi položil svojo dian na krmilo in takó pomagal pri usmerjanju plovila, pa je rajši zaupal v njegovo srečno pot med visokimi čermi?

Najbolj porazno pri vsem njegovem krotkem razmišljanju o slovenski narodnosti pa je vsekakor popolna odsotnost tudi najmanjše omembe tistih, ki jim je v boju za obstanek zgodovina dodelila nezavidljiv zamejski položaj. Saj razumem, da bi bila to grenkoba, ki bi jo moral priliti h grenkobi, a mož, ki govori o usodi svojega občestva, mora biti tako v svoji sreči kakor v svojem trpljenju celovit; če kje, potem je restrictio mentalis prav v tako pomembnih obračunih nedopustna in pogubna.

Zakaj v tem primeru ne gre za esteta, ki polaga račun o svojih ljubeznih in verah, ampak za moža, ki zavestno polaga orožje pred številnostjo in premočjo nasprotnih sil. Tako da zavoljo njega v splošni razmravljenosti življenja in v kapilarnem razkroju odgovornosti sedanjemu slovenskemu človeku počasi usiha še poslednje upanje v bistré oči tistih kapitanov, v katere je veroval.

Pri tem pa si mislim, da v Vidmarjevem primeru vse to niti ne bi bilo tako hudo, ko bi se vse res lahko skrčilo na vprašanje dopolnjene življenjske dobe, ki zdaj prepušča skrb za prihodnost mlajšim močem. Ampak se mi zdi, da je ves proces dosti bolj zapleten. Zakaj Vidmarjev ton, kakor je lagoden in mil, ni nič starčevski. Ne, vse kaže, da izvira njegovo odmaknjeno modrovanje samo deloma iz zavesti trudnosti, bolj pa iz tihe skepse, ki je kakor Sokratov strup prilezla vzdolž udov v bližino srca.

V slehernem velikem slovenskem človeku se najbrž v določenem trenutku porodi želja, da bi naredil za svoj narod to, kar so pri drugih narodih naredili kralji. Da, a naš človek hoče, da bi to njegovo poslanstvo bilo plemenito, duhovno, prav nič okuženo po zunanjskih, gmotnih, materialnih težnjah in načrtih. Tako se mi zdi, da je tudi v Josipu Vidmarju nekoč zasijalo svetlo upanje, da bo za Slovence vrh, v katerem se bodo združile vse njihove težnje po popolnosti in po uveljavitvi narodnega jaza; zdaj pa čuti, da je nekoč pustil, da je šel mimo trenutek, ko bi lahko uresničil to svoje plemenito nagnjenje. To se pravi, da mu zdaj leta niso na poti, ampak mu celó pomagajo pri ocenjevanju preteklosti, pri določanju ure in dneva, ko je kot doslužen kapitan vzdignil roko s krmila in sédel na klop k potnikom, ki so sledili letu galebov in poskakanju neutrudnih delfinov, sédel k potnikom, zaupajoč kakor vsi drugi čisto navadni potniki v daljnovidnost kapitanov, ki so si sledili v komandni utici.

IVAN PREGELJ: BOGOVEC JERNEJ

Nobeno človeško delovanje nima svojega smisla a priori, vsakemu ga moramo šele odkriti. Nenehno spraševanje o smislu vsega, kar počenjamo, je zato osnovna zahteva, pred katero stojimo, če nočemo, da se nam vse skupaj razdrobi v en sam nesmisel. Zato se — ko se lotevamo pisanja o literarnem delu iz naše kulturne polpreteklosti — moramo najprej vprašati o globljih vzrokih in smislu tega počenjanja.

Kaj sploh je literarna zgodovina? Ali gre res le za to, da uredimo našo literarno tradicijo v nek hierarhičen sistem vrednot, da bi ga nato nespremenjenega predajali novim generacijam? Ali ne spreminjamo s tem literarnih del in avtorjev v mrtev predmet, ki ga nato »učimo« v šolah? Moč umetniškega dela je prav v tem, da se mu ne da enkrat za vselej določiti njegove vrednosti in ga »kanonizirati«, ampak da vsaka doba iz svoje sodobnosti odkriva v njem to, kar ji je blizu, in ga s tem vedno znova potrja in oživilja. To se pravi, da ima vsaka doba svojo »literarno zgodovino« in svoje merjenje umetniške moči ter njeno odkrivanje v avtorjih in delih. V dosledni misli to pomeni, da ni nobenih objektivnih literarnih kriterijev in da vsako delo da neki dobi le toliko, kolikor ta sama v njem najde. Smisel literarne zgodovine vsake dobe bi bil torej v tem, da s svojimi očmi ohranja za svoj čas živo to, kar ji kot živo govori iz preteklosti. Če je res vraščena v bistvene komponente svojega časa, bo njeno odkrivanje imelo širok odmev in njene sodbe neko relativno »objektivnost«, ki bo zavračala samovoljno, neutemeljeno »subjektivnost« posameznikov, ki niso dorasli duhu časa. Vendar pa je — kot rečeno — ta »objektivnost« možna le v okviru nekega časa, ki mu je njegovo bistvo najvišji — a neoprijemljivi — razsodnik.

»Predikant Jernej... je globoko zasopel, kakor človek, ki spi. Nato si je šel z roko mimo čela, ki je bilo samo vase pogreznjeno kakor pri človeku s pomešano pametjo in je tonilo v bolnem in blodnem mraku oči... Bilo je lice takega človeka, ki se mu ni drob razvil, bilo je zrcalo duše, ki je strašno in venomer trpela... in ni mogla preko ene misli, ene žalosti, ki jo je kakor prekleto Mrtvo morje zalijala, težila in dušila bridka iz dneva v dan, iz pijanega večera in motnega dremca v bolečino strezavega jutra in morečega dnevnega opravka.«

Roman Bogovec Jernej je ena sama podoba tragičnega obupa človeka, ki se mu je vse zrušilo in ki ne najde več nobene opore, ki bi dajala smisel njegovemu življenju. Priče smo zlomu in drsenju h koncu, agoniji, ki je toliko strašnejša, ker se svojega tonjenja zaveda. Poglejmo, s kolikšno ustvarjalno močjo je Pregelj upodobil ta smrtni boj, se pravi, koliko dosledno in samo v sebi skladno je njegovo delo.

Pri analizi nam najprej pade v oči pogosto ponavljanje nekaterih izrazov, ki pa so tako vpeti v pripovedovanje, da nam pri prvem branju ne vzbujajo pozornosti, ker samo pomagajo izražati osnovno vzdušje romana.

Bistvena karakteristika bogovca Jerneja je, da *tone in pada*. In če je ponavljajoče se prikazovanje njegovega padanja zavestno v svoji simboličnosti, (1) pa nam izredno pogost izraz »tonil je«, v različnih zvezah dokazuje, da se je avtohtono rojeval iz vsakokratnega vzdušja ustvarjalne napetosti. Nekaj primerov: »bil je... *utonil sam vase*«, »kakor že tolikokrat je *utonil* v motnem hrepenju«, »šel je in je še *tonil* v mislih«, »ves je *utonil* v novem občutju«, »sladko je *toniti* v lajnu«, »je *utonil* v motno pijanost in trudnost«, »le oči so bile *utonile* v strašno senco in bolest«, »*tonil* je vase«, »in *tonil* je v tegobi«, »bogovec je občutil, da *tone*«, »če bom *utonil*, v takile sli ne bom«, »padal je čez razore in čutil, kakor da brodi po neznanem svetu, po nekaki močadi, v kateri mu *tonejo* noge«, »*tonil* je v grozi in ogabni slasti, da mu bo umreti v strašnem gnusnem« in vsaj še desetkrat v podobnih primerih.

Tako kot *toniti* je pogost izraz *kloniti, omahnuti, zgruditi se* (»Zgrudil se je kakor mrtev na obraz«, »je omahnil truden iz cerkve v mrak«, »omahnil je... in mrmral ubito«, »glava se mu je sklonila kakor pod udarcem«, »pa je klonila glava v črepinje, trdo, temno« itd.)

Zelo pogosti izrazi so *bolno, blodno, bridko, trpko, žalost* (ob prvi predstavitvi Jerneja so na treh straneh petindvajsetkrat uporabljeni), značilni pa so še *ubito, rezko, strašno, tegoba, obup, trpeti, gnusoba, hudičeva misel, motno hrepenje*...

Značilno stanje Jerneja je, da je »topo in blodno strmel«, da se je »blodno zastrmel okoli sebe«, »je motno strmel v prazno«, »je strmel nemo in topo«, »je togo strmel«, »je strmel iz svoje samote« itd. Njegovo reagiranje na okolico lahko spoznamo iz prislovov ob dialogu z dobrodušno omejenim cerkovnikom. Ob Jernejevih besedah beremo: »lice se mu je zmračilo, prezirljivo in rezko se je obrnil, bridko pikra pomilovalnost, mrko pogledal, je sunil odkrito, je zopet nemo strmel, rezko, blodna napetost, ostro...«, na drugi strani pa mu v kontrast odgovarjajo prislovi »preprosto, kratko, zaupljivo, preprosto, zaupno dobrodušno, in še je govoril in se začudil, še živahneje prepričeval...« (Vendar pa Pregelj le ni tako naklonjen taki filistrski dobrodušnosti, kot bi se iz teh prislovov zdelo, saj na koncu prikaže cerkovniku tako: ...je zijal, se mu je zasvitalo, cerkovniku je zaigrala mirna službena odločnost v očeh in je rekel surovo odkrito...«)

Jernej *ve*, da *tone* (predikant je *vedel* in je stotič znova trpel, do bolečine *jasno*, v strašni *jasnosti, vedel je*, kako je Nenavidni veselje v starosti...) in mu je misel o tem prav tako v pogubo, kot mu je *misel na sploh*. Kajti ves roman je eno samo prikazovanje prekletstva »čistega uma«, pekla intelektualizma, ki nima »*vere*« (to je edina podčrtana beseda v tekstu).

Jernej je gradil vse na razumu, na neizprosno vrtajoči misli: »In potem hodi duša in se pne v višave, sega v luč in pada nazaj in obvisi šestdesetletna sredi med lučjo in mrzovi. Kdo je, ki je tam priplezal do vrha. Kaj je izvedel, ko je bil gori? Ali ni želel nazaj v senco, od koder je vzšel, ali vendarle ni preklinjal ure, ko se je rodil?« Z biblijskimi besedami je moral priznati, da na tej poti ne vzdrži več: »Moja noč ni trdost tolče in moje meso ni bron. Zato bi mi bilo bolje, da se nisem rodil. Obupal sem, ker prazni so moji dnevi...« In je domislil: »Prazni so dnevi življenja. Nekaj mora imeti človek, da ne obupa...« Še jasneje je videl bogovec: »Ubiti moram tegobo svoje duše. Strašno sem tlačnil mislim iz nenavidnega...« Toda to je spet samo razumsko spoznanje in zato Pregelj zaključuje ta razdelek tako: »Bogovec je hodil po svoji celici poln sladke nepočakanosti in žalosti. Kakor otrok, ki hrepeni in joče po materi, a je mati blizu. *Pa mu le ni dovolj blizu*...« (vse podč. K. S. B.).

Jernej ima v svojem obupu in nemiru občutek, da je »jezna žival. Neznani jahač jo podi in poja, da ne pride, kamor bi rada, da ne more, kamor sama ve.« Včasih se mu zdi, da to stanje v njem povzroča hudič, Nenavidni, včasih dvomi: »Kdo je, ki jo poja? Ali je iz Boga ali je iz hudiča...?« Včasih ga celo sam kliče nase: »Bral si prvo še nejasno slo iz pijače: biti kakor jezna žival, ki

(1) Če takoj v prvem prizoru vidimo, kako je »kakor podsekano drevo« padel na obraz, istega dne še v svoji zapušteni »mrtvi« hiši in na poti domov. Nato beremo kako je »padal čez razore« v noči blaznosti in končno je na begu v svoji zadnji noči trikrat padel, »pod križem« — kot pravi o njem učitelj Dachs.

STOLI

Stopam proti Kulturnemu domu, srečna da bom lahko prisostvovala čudovitemu koncertu.

Stopan proti Kulturnemu domu, prepričana da bom kmalu zagledala polno dvorano obrazov, ki se bodo prav tako srečno smehljali in nestrpno čakali na začetek koncerta.

Stopim v Kulturni dom in — razigran, nasmejan obraz spreminja izraz. Čas mineva. Na oder stopajo člani orkestra Akademije za glasbo iz Ljubljane — sami mladi obrazi, ki nam podajo zahteven koncertni program brezhibno; ki nas s svojim izvajanjem ponesejo v čudovite višje glasbene sfere; ki nam napolnejo srca s prijetnim zadoščanjem.

Žal, čas hitro mine in kaj kmalu se znajdemo zopet na realnem svetu in naše zadoščanje dobi grenak priokus. V očeh godbenikov, ki gledajo proti občinstvu, se zrcali na pol prazna dvorana — imam občutek, da seva iz tistih oči nema obtožba.

Kar nas je, skušamo ob koncu ploskati s podvojeno močjo, da bi vsaj s tem omilili moreč občutek obtožencev, nepravilno obtoženih; čeprav se sami sramujemo za tiste, ki so tak občutek povzročili; in ki so se prikrajšali za tak užitek.

Kako naivno se varamo, ko skušamo vtisniti v spomin mladih članov orkestra zvok polne ploskajoče dvorane, da bi tako pozabili na praznoto, ki zeva pred njihovimi očmi...

Sorodni večer, ko se prav tako zrcali pol prazna mala dvorana Kulturnega doma v očeh treh izvajalcev »Večera slovenske sodobne glasbe« — Marjan Lipovšek, Miha Gunzek, Mitja Gregorač — imena, ki daleč okrog po svetu pritegnejo veliko število poslušalcev; imena, ki tu v Trstu podajo zahtevni program v superlativni izvedbi pred minimalnim številom občinstva.

Človeka zaboli srce ob misli, da je toliko takih večerov, ko se mora nehote spomniti Ionescove drame o stolih, o praznih stolih...

Svet spominov me skuša tolažiti s tem, da mi priključijo pred oči polne dvorane ob petju raznih zborov. Mlad človek je optimist in se hitro potolaži. A ne, to je tolažba, ki mi z druge strani zadà bolečino.

Ali smo mi res ljudje, ki se zgrnejo samo okoli »ponarodele« in starodavne kulture?

Ne razumi me napačno, bravec! Niti zdaleč ne mislim, da bi bilo zborovsko petje neka nižja in stara umetnost — sploh ne!

A sprašujem se, zakaj ne bi tisti, ki se opajajo ob zvokih zborovskega petja, vsaj ne poskušali seznaniti se tudi s simfonično glasbo? Res je to nekoliko »težja« glasba, ampak — zakaj ne bi mogli biti mi ljudje, ki se lotijo tudi »težjih« stvari? Zakaj bi se ustavljali samo pri lažjih?

In končno — če hočemo biti res odkritosrčni — saj ne gre za »težjo« ali »lažjo« glasbo, ampak za — »ah, ta mlačnost in malobrižnost!«, kot bi rekel Cankar.

A zakaj? Zakaj si mi sami nadevamo pečat mlačnosti in malobrižnosti? Zakaj se sami ne potrudimo vsaj malo bolj?

Zakaj?!

Odgovor, pravi odgovor, bi dobili le, če bi si upali pogledati globoko sami vase in izreči objektivno sodbo o nas samih, ne da bi iskali za našo »malobrižnost« vse mogoče izgovore.

Žal pa je resnica skoraj povsod — nezaželeni gost...

Hiše in okna (olje)
L. Spacal

jo poja hudič; zavreči se, ubiti se v nečedni hotljivosti...« Vendar bi bil to obenem beg iz takega stanja: »Kje je vrh, kje je drevo? Obesil se bo človek in bo visel nad grobom... Drob se mu razspe in potoglava dušica bo izstopila v mraz... pred jahača, ki je pojal brez nehanja... iz ure spočetja do zanke pasu... Bogovec je vstal. Iz pijače mu je vzrasla žalost obupancev v blodno željo: ubiti se, umreti. A ne na veji. V lajnu in hotljivosti pri nečedni obnožnji...« (v blatu in pohotnosti pri nečedni vlačugi).

Jernej ve, da razumsko proti temu občutku preganjane živali ne more ničesar storiti, ker ta izvira prav iz vrtajoče misli, ki se je ne da ubiti. Zato je ob vlačugarski Mreti »bridko do studa (je) občutil in skoraj zavidal«: »Lotrica je prase. Prav nič ne ve za smrt v sadlu svojem. Sladko je toniti v lajnu.« (podč. K. S. B.)

Isti poizkus bega in rešitve išče instinktivno v vinu (»Občutil je živo željo po močni pijači, da bi upijabila in usopla...«), rešuje se v misli na smrt (»Tegoba dne je rasla bogovcu iz samote, strašne so mu bile noči. Vino ni hotelo omotiti... V bogovčevu žalost je rasla strahotna sla: nekje sredi gluhih lesov je drevo z vejami. Tam bi človek obvisel in dotrpel in mir imel...«) ali pa išče rešitve v moči in ljubezni (ponavlja se refren »Močna kakor smrt je ljubezen, zvesta kakor grob je ljubezen. Ljubezen je ogenj. Vse vode je ne pogase.«) S tem refrenom je »usopil polt« (utešil poželenje) svoji nesrečni hčeri, ki je nosila v sebi prav tak nemir, »obsedenost« kot bogovec Jernej. Ko je umirala, je »sredi v tišino zarezalo neskončno bolešno, nenavadno prebujeno v strašni žeji po dnevu in življenju. Bolnica je spregovorila: ‚Pomagajte! Tečem, tečem, tečem!‘« Vendar Jernej v ljubezni dvomi: »Ali pa je ljubezen, kar je? Ali ni le sila in sla iz nenavidljivca, ki nas v prepad in mlamol jaje, nesrečno ježno žival?« In če njeno osvobajajočo moč ob mladem Erazmu (ki je njegova podoba iz mladosti) le prizna, pa jo ob lastnem primeru v odnosu do grajske gospe Judite preklinja, ker ve, da se ji ne more in ne sme predati. »Iz sanj zadnje noči, ko mu je bila kakor sestra blizu in dobra, ga je prosilo mehkega usmiljenja. Iz vedenja, da je poluverska, pa je hotelo, naj kolne. Hrepenel je, da bi blagoslovil, pa je klel...« Iz te nemoči in obupa izvira tudi njegovo strastno sovraštvo.

Še nekaj bi lahko »usopilo« (utešilo, pomirilo, Pregelj je ta izredno pogost izraz v slovarčku obrazložil z »uspavalo«) njegov razum. To je vera, znamenje, ki ga čaka, ker ostanki zavesti o lastnem poklicu in poklicanosti še žive v njem: »Slovesno čustvo se ga je polastilo in mu je bilo iz Pisma, kakor da je prerok...« Vendar pa je dvom tisti, ki mu vedno zatre vsako izmirjenje s samim seboj: »Verujem, ljubim, a ne vem nikoli, ali bom videl opravičenje. Kaj nosim v sebi? Kdo bo povedal?... Ali hočeš prisiliti, da ti bo videnje? Tisto boš videl, kar je v tebi!...« V svoji zadnji pridigi se obrača k Bogu: »Kje je Tvoja prikazen in milost? Ali mi nisi obljubil, po postavi, po bogovcih in vidcih... da boš žalost srca usopil... Znamenja ne vem, komaj kleti še znam.« Toda znamenja ni in tako si v Jerneju »bral (si) prvo pijačo iz obupa, ker ni znamenja, drugo, tretjo.« In če je povratek v neosveščenost, pa tudi v občutje mladosti, (2) nemogoč, so toliko bolj zavidanja in hrepenenja vredna stanja, ko je ta neosveščenost in duševna preprostost še avtentična, resnična. Tak je »pohlevni revež«, duševno in telesno pohabljeni Tilen, ki kar »gori od sreče«, kajti »v sanjah je imel svoje videnje. Rožvenška Mati božja je bila stopila z oltarja... Pa je prišla k Tilnu in rekla sladko, dobrotno, da mu bo dala vso slast nebeškega veselja, če ji bo pridno služil... V Tilnu se je oglašala strašna pesem veselja...« Tako se toži po izgubljenem rajju Jerneju tudi ob stari ženi, ki v gradu že vse življenje kuri grajske peči: »Glej, kaj je njena sreča! Sreča njena je, da ogenj neti in se ljubosumno boji zanj. Ogenj bi ji vzeli, da bi mlajša netila. Tisto uro bi zbolela. Nič več ne bi vedela, čemu živeti. Zdaj ve, čemu. Pa so in imajo duha in ne vedo; in trpijo iz žalosti, da jih vse življenje jaje in poja neznani. Zakaj mi ni kakor njej?«

Ob vlačugarski Mreti pa zavida še nižji miselni ravni: »Pravo prase, a srečno. Uživa in ne ve, da je smrt.« In prav ob njej Pregelj napiše, da je po Jernejevi pridigi »bredla vedro« v sneg in se »oglasila v čudno pesem: Ich gleube, gleube,

gleube...« Vsi ti trije liki in vera kot taka so primeri »usopljenega srca«, ki Jerneju ni dano in ga zato v trpljenju »poja kot ježno žival«: »Ni doumel, ni vedel, da je čudovita sreča iz pridige na gori v soncu in oljkah, pa še za ženico, ki ogenj neti, pa še za obnožnjo, ki sneg brede in še v preprostem, ki s stražo streže žlahtni gospe roženvenški...«

Tu tega izraza »ni doumel, ni vedel« ne smemo razumeti kot razumsko vede-nje, ampak »doumeti« pomeni dejstvo popolne podreditve, ki se lahko le *občuti*, ki pa Jerneju ni »sojena«. O njem beremo le, da je »*občutil*, da tone«, »iz nejasnega je *vstajalo* bogovcu«, »*obšla* ga je stara blodna tegoba«, »neskončna bridkost je *obšla* bogovca«, »tegoba dne je *rasla* bogovcu iz samote«, »žalost ježne živali je *vstala* v bogovcu in ni *ugasnila* ves dan do mraka in ni *zaspala* vso noč...« Vidimo, da je to nekaj, kar je izven bogovčevih moči (brezosebni glagoli!), ali pa je ta »tegoba« celo personificirana v nekaj, kar visi kot nekakšen brezprizivni fatum nad njim, kar nam bogovec ob misli o učitelju Dachsu sam pove: »Srečni Johannes. Tegoba življenja mu ni *sojena*. Gre, kamor ga je volja, nič ne ve za žalost mrtve samote... *Meni pa ni*, da bi vstal in šel... Tonem proti volji... ne morem vziti in iti... Moj Bog! Saj niti hoteti ne morem iz sebe, niti hodim ne več!« Ta bogovčeva nemoč se kaže v vsem stilu, ki opozarja na neko osnovno Pregljevo prepričanost. To je misel, da je človek, ki je »obseden« od hotenja *razumsko* razrešiti »večne probleme«, t. j. poiskati smisel življenju in svetu, v začaranem krogu razuma popolnoma nemočen, da se duši pod Neznanim, ki ga bo — če se ne reši v kako drugo ravnino — tudi zadušilo. Da je prav razglabljanje o smislu vsega krivo tega, vidimo iz portreta eulenspieglovskega učitelja Dachsa, zdrave trezne pameti, ki ostro sodi o bolno blodečem bogovcu z vidika svoje praktičnosti in ki ima vse Pregljeve simpatije na svoji strani prav zaradi svoje neuničljive življenjskosti, ki se ne ukvarja z »večnimi problemi«: »Bil je znova ves veder. S kmetiško obleko se je vadir tudi pobožnega kmetiškega zaupanja.«

S tem »pobožnim kmetiškim zaupanjem« je povezana tudi kmečka vraža v krizamnik, vršiček nad ležiščem novorojenca, ki ga Jernej zavrača s stališča razuma, tako kot tudi vražo o razpelu otročnic in — kot protestant — ves cerkveni pomp, ki le omamlja ljudi. Vendar se v tem razumskem gledanju zlomi: »Močno vino je svečenje... Ali je prav storil Martin, da ga je preklel? Ali ni bil celo nič iz žene in matere, iz otrok in igre? Ni prav storil, da je zavrgel, kar je prijetno.« Priznati si mora: »Nekaj mora imeti človek, da ne obupa. Mir ali pa boj, ljubezen ali pa srd, *Boga ali pa malikovstvo*, vero ali pa svečenje. Potolažen mora biti in hoče biti...« In prav v imenu tega gledanja na vero kot na »tolažbo«, izreče učitelj Dachs Pregljevo kritiko pretrezne reformacije: »Seme se je vsejalo iz Vitemberge v Kranjce... Ni vzšlo, ker ni moglo. Vsaki zemlji namreč pristoji svoje seme in ob svojem času... Od kod duh v Bärtlu? Ali ni sam prejel v delež vraže detet in vero norških papežniških žena?«

Če bi hoteli zdaj to ideologijo izločiti iz teksta, bi bila podobno nebolgljena kot Pregljeva opomba v komentarju k svojim predvojnim Izbranim spisom: »Ustaljena verna duša slovenska ne prenese tujega duha« in nič lažjega ne bi bilo, kot tako miselnost popolnoma odkloniti in pobiti.

Vendar pa pred nami ni miselni traktat, ampak *umetniško delo*. Zato ni tako važna Pregljeva razumska razlaga lastnega teksta, ampak je bolj važno, kako je to ustvarjalno doživel. Če bi samo razumsko razglašal neko ideologijo, se ne bi — kot vemo — toliko mučil z delom, ga ne bi prvič v celoti sežgal in ne bi pisal, da je »prenekaj prav lastno diživiljenjskega, skoraj patološkega (je) skrili v bogovcu«. In zato raje sledimo človeški tragediji bogovca Jerneja, mereč jo po živosti in prepričljivosti upodobitve.

Jernej ne najde nikjer več »tolažbe« in dosleden v svojem obupu (»Jaši, hudič. Jaši! Jaši do konca!«) v noči blaznosti strga Kristusa s poljskega razpela kot »malikovstvo lotric«. Kljub temu, da se mu v tej noči meša, je to poslednji, dosledni akt upora *razuma* proti iracionalnemu, kar ga dokončno stre in nato smo priče le še njegovega telesnega propada in smrti.

V romanu Bogovec Jernej ni Pregljevo osnovno nasprotje duh-telo, ki ga je že toliko kritikov poudarjalo. Ni telo tisto, ki je prekleto, saj bi tudi telesna elementarnost bila rešitev, ki bi »usopila« vrtajočo misel (...»Zalostna kri... preden se je zavedela, da je »*blagoslov* spočetja v *blaženstvu* *vihrajoče* krvi in vzh-

čene želje«), če ne bi prav ta vrtajoča misel silila človeka v dvom, ali ni to le sla, ki ga še bolj »poja«. Prekleta je torej ta vrtajoča misel kot taka, ki je Pregelj sam ni vzdržal in zato je tudi bogovec Jernej ni. O poskusih rešitve zanj smo že govorili o Pregljevem *umiku* iz preveč razbičane zavesti pa nam govori njegov slog ob poveličevanju tistih, ki niso »prekleti«, ampak urejene harmonične osebnosti: »...je prikimal vladika... Skof je živahno planil: ‚Kako je vendar to mogoče?‘ — ‚Deus permisit‘, je odvrnil menih Koprivec. ‚Ad mojem Sui gloriam.‘ — ‚Fiat, fiat, amen!‘ je zarajal škof. Vedro je odšel od igre...« Izraz »zarajal«, ki je mišljen v dobrem pomenu, nas opozarja na to, da bi lahko imenovali ta umik z ostrim izrazom »drsenje v blagovanje filistrstva« (čigar osnovna lastnost je poslušna trpnost, sprijaznjenje z nujnostjo) in ki nas v takem absolutnem pristajanju tudi stilistično moti. Kjer pa je Pregljeva duševnost ostala v stalni napetosti in notranjih bojih, učinkuje tako iskanje, pa čeprav v smeri »usopljenja«, tragično in najde tudi v stilu adekvaten izraz.

Osnovna ugotovitev, ki sledi iz analize stila, je, da človek nima sam svoje volje, da je nemočen. Nekaj ga mora voditi, če ne, propade. To, kar je nad človekom, je brezprizivna nujnost, ki je ne more nič spremeniti. Značilni so že prvi uvodni stavki romana: »Bila so črna leta. Bila je lakota. Bila je kuga. Bila je vojska. Bil je Turek... Bila so znamenja na zemlji in na nebesih...« S ponavljanjem besedice »bila« nam Pregelj ponazori neizprosno neizpremenljivost in usodnost dogajanja. Nato sledijo opisi, ki je zanje najbolj značilen stud in gnusoba (»se je izkotal... tele z oslovsko glavo in ženskimi prsi... hotljivost oslov in pastuhov — žrebcev — ...umazana, sramotna bolezen...« itd.), nekaj, kar je izven človeka, mimo njegove volje in samo pritiska nanj, tako kot pogosto more in prividi, ki tlačijo bogovca Jerneja. Robati izrazi ne nastopajo zato, ker bi radi le oponašali izražanje dobe, ampak zato, ker so sestavni del te more, ki duši ves svet. Podobno funkcijo imajo stare, arhaične besede, ki se z nekako magično močjo osamosvoje in je, kot da bi same zase govorile (težko, trpko, pribijajoče).

Vzemimo nekaj slučajno izbranih besednih zvez, ki pa se ponavljajo skozi vso knjigo: »Molitev se mu je utrgala na ustnicah... Zamrmral je temno besedo iz svoje blodne žalosti... Bogovec je segel po vrču, da bi ude ogrelo in žalost vzelo iz duše... Spoznanje, ki je hotelo svetlo vstati, je trenutno zopet ugasnilo... Pa mu je bilo v temi, kakor da pije iz kalnega in se mu je zagabilo... Topleje je plala bogovcu beseda. Opil se je sam iz sebe v bridek psalm...« Gramatično je bogovec v svojem počenjanju le redkokdaj agens, ne moli on, ampak »molitev se mu je utrgala«, ne govori, ampak »beseda mu je plala« itd. če pa sam nekaj stori, je to vedno iz nečesa, n. pr. »iz svoje blodne žalosti«. Kar bi mu lahko to »žalost vzelo«, pa je spet nekaj nedoločnega (srednji spol!). »Spoznanje mu je hotelo svetlo vstati«, »bilo mu je, kakor da...«, brezosebni glagoli, dematerializacija materialnega in personificiranje pojmov ali pa celo stvari (»Zvonovi so šli z njim... Iz njih se je budila venomer ena sama beseda vanj... Bridka tegoba se je jemala nad zemljo in nebo je še živel v soncu...«), vse to nam priča, da je normalni red stvari premaknjen, da ni človek agens, ampak nekaj nad njim, pred čemer je nemočen, tako kot je Jernej nemočen pred moro, ki ga duši (glej začetni citat ali pa: »Iz strašnih davnin je hotelo oživeti v bogovcu in se je branil in se ni mogel ubraniti. Oglašalo se je po sili...«). Tako bi lahko citirali v nedogled, saj je stil izredno enoten in — kot vidimo — pogojen v osnovnem občutju vsega dela. Se pravi, da je roman stilno skladen in resnično umetniško doživljen, da se vsebina in oblika ustvarjalno zlivata. In prav v tem leži njegova prepričljivost.

Zakaj nam torej roman Bogovec Jernej velja za umetniško delo? Zato, ker učinkuje na nas s svojim ustvarjalno doživetim tragičnim iskanjem in padanjem in ker je Pregelj znal to izraziti v adekvatni stilni obliki. Umetniško polno nam posreduje vso grozo slepe ulice, v kateri se je podobno kot pri junakih Dostojevskega — znašel človeški goli razum, ki pri vztrajanju v istem začaranem krogu lahko le sam sebe uniči. Nadaljevanje te poti lahko iščemo vsak po svoje in to naša doba tudi dela, potem ko je prešla podoben brezizhodni pekel. Prav to stičišče »valovnih dolžin« dela in nas pa potrja Bogovca Jerneja kot živo vrednoto danes in tu.

LEPE BESEDE ŠE NE SOLIJO PAMETI

V Jadranskem koledarju, tem bogatem zborniku zamejskega slovenstva je izšel tudi članek Franca Šebjaniča: Zgledno sožitje dveh narodnosti na slovensko-madžarski meji. Upravičeno je dobil prostor v našem koledarju, saj je snov taka, da nas mora zanimati. Poleg tega je v članku prikazani primer sožitja, ker je tako »zgleden«, namenjen verjetno tudi italijanski večini pri nas. Vendar položaj na narodno mešanih področjih v Prekmurju le ni tako idiličen in posnemanja vreden kot ga avtor opisuje. Recimo raje, da je vse lepo in prav samo na papirju.

Pravilna in sama po sebi umevna (ali pa tudi ne) dolžnost večinskega naroda je, da skrbi za resnično in strokovno predstavništvo manjšine v političnih gospodarskih in kulturnih organih, ki so v zvezi z njenim življenjem, obstojem in razvojem. Prav tako enakopravnost jezikov na sodišču, v uradih in celo v trgovinah ni majhna stvar; to vemo mi, ki o takih rečeh, kot o mnogih drugih še vedno lahko le sanjamo. Problematično pa je šolstvo. Na tem področju se namreč ustrezni zakoni za obe narodnosti na mešanem področju bistveno odmikajo od ostalih pravnih določil, ki ščitijo vse ostale narodne manjšine v Jugoslaviji. Določajo nam-

reč dvojezično šolstvo — in to v dobesednem pomenu. Pouk, učila in sploh vsa šolska dejavnost se vrši v obeh jezikih. Najprej učitelj razloži učencem snov v enem, nato pa še v drugem jeziku. Berilo bere učenec v madžarščini, nato nadaljuje drugi v slovenščini. Vprašanje je že, če se to res dogaja tako enakopravno, povsem objektivno, brez bistvenih razlik zaradi te ali druge narodnosti vzgojitelja. Po drugi strani pa dvomim, da more predavatelj, čisto časovno vzeto, dvakrat predelati učno snov, nad obsežnostjo katere se pritožujejo še učitelji enojezičnih šol. In če tega ne zmore, in so rezultati slabši, ne morejo biti take šole res enakopravne ostalim. Da je dejansko res tako, nas poleg logike prepričujejo tudi rezultati testov znanja, ki so, kot kaže, slabši kot na ostalih šolah v Prekmurju, in to kljub za to revno slovensko pokrajino kar precejšnjim dodatnim investicijam v ta namen. Ti rezultati mi sicer niso dostopni, po verodostojnih informacijah in po Šebjaničevem na pol priznavajočem — »pridobljeno znanje v teh razredih v bistvu (podč. K. M.) ne zaostaja za ravnijo v slovenskih šolah prekmurskega območja« — bi sklepal, da niso najbolj zadovoljivi. In kako je s knjižno izreko, z besednim

zakladom teh učencev je spet vprašanje.

Drug problem je, koliko se učitelji teh šol res lahko usposobijo, ali so že usposobljeni za tak pouk — kljub vsem posebnim tečajem in dodatkom k plači.

Na koncu najvažnejši argument proti: mislim, da je dober razvoj zrelosti in osebnosti učencev takih šol dvomljiv. Kajti človek lahko raste le iz enih nacionalnih korenin. Narod pa tvori zavest večje skupine ljudi o eni zgodovini, enakih tradicijah, skupnem ozemlju, političnih in gospodarskih interesih. Je občutek zračenosti v neki organizem in odgovornosti do njega, skratka eden od temeljnih pogojev za razvoj polne osebnosti. Bojim se pa, da so dvojezične šole na mešanih področjih Prekmurja le poizkus internacionaliziranja prebivalstva, kar je vse prej kot daljnovidna in poštena politika.

Tudi vprašanje sredstev in razdeljevanje le-tih med prebivalstvo te ali one narodnosti je, čeprav na prvi pogled ne kaže, zelo delikatna zadeva. Dejstvo je namreč, da dobiva madžarska manjšina za svoje politične in kulturne potrebe kar precej denarja iz zveznih in republiških skladov — in to je prav. Naj ima svoje gledališke predstave, svoj radio, periodični tisk in knjige in naj za to dobiva potrebna finančna sredstva. Vendar pa po drugi strani za slovenske ljudi v Prekmurju ni najti nikjer niti približno toliko denarja, da bi zadoščal za njihove osnovne potrebe. Edina resnična in živa društva so v teh krajih še vedno gasilske čete (samo za moške) — edine prave in redne »kulturne« prireditve pa proščjenja (naše šagre). Ne duha ne sluha o gledališču; radijskih od-

daj za to področje v slovenščini razen nekaj ur tedensko ni. Tiska je malo, slab je in od časa do časa se slišijo glasovi, da bo ukinjeno še to, kar je — ker pač ni sredstev. Nad takim stanjem se je pritoževalo že več vidnejših kulturnih delavcev, med njimi tudi Miško Kranjec. Seveda vzbujajo take razmere zavist, občutek prikrajšanosti in krivice in močno pospešujejo nacionalna trenja na tem področju. Dejstvo je, da se večinska narodna skupnost (to so — strašno slišati — Slovenci) počuti v perioritetnem položaju, pravzaprav kot manjšina, in manjšina v lendavski občini dejansko je. O tem bi kazalo pristojnim političnim krogom v Prekmurju pravičneje, treznejše in dalekovidneje premisliti in ukrepati.

☆

Krajevne oblasti v Pomurju naj se ob vednosti in s podporo zveznih in republiških oblasti začno zanimati tudi za pravice in eksistenčne pogoje porabskih Slovencev, ki se celo »lahko s slovenskimi učbeniki v rokah *trikrat tedensko* seznanjajo v šolah s slovenskim knjižnim jezikom, medtem ko se porabska mladina *lahko* aktivno udeležuje v svojih *pevskih in folklornih društvih* (vse podč. K. M). Ob sedanjem izboljšanju odnosov med Jugoslavijo in Madžarsko in odprtostjo meje med obema, bo — morda celo ob podpori madžarske manjšine v Sloveniji — lažje v ta namen delati. Vsekakor se spodobi in je pravično, da Slovenci, ki že imajo »streho nad glavo«, mislijo na tiste za mejo. S krvjo teh so bili, mislim, že preveč velikodušni.

K. M.

VZDIŽNI MOST

Primorski dnevnik je 16. januarja t.l. ponatisnil odlomek poročila Vide Tomšičeve na vsesplošni seji Socialistične zveze delavnega ljudstva Slovenije dne 7. decembra 1965 v Ljubljani. Primorski pravi, da objavlja odlomek poročila zato, »ker zadeva delno neposredno tudi Slovence v Italiji«. Iz istega razloga bomo tudi mi kratko spregovorili o njem.

Ko govori o odnosih med prizadetimi sosednjimi državami, Vida Tomšič piše, da je te odnose »dopolnjevalo še širše zasnovano povezovanje v okviru delavskih gibanj sosednjih držav.«

Mislimo, da načelno takšno povezovanje ni slaba stvar, vendar nismo nikoli upali, da nam bo kaj prida koristilo. Italijanske delavske stranke imajo številne malomeščanske volivce, ki bi se hitro uprli, ko bi strankina vodstva ukrenila karkoli, kar se ne bi ujemalo z njihovim rahločutnim nacionalnim razpoloženjem. Zato je pričakovati, da bodo delavske stranke načelno sicer zagovarjale vsa lepa človečanska načela, stvarno pa bore malo naredile za njihovo uresničitev.

Da je to res, dokazuje osamljeni in že v ustavi Italijanske Republike obsežni člen 3. posebnega statuta za Deželo Furlanijo - Julijsko krajino. Ta edini in jetični člen 3. je vse, kar sta nam izbojevali obe najmočnejši delavski stranki v Italiji!

Da je to bratstvo delavskih gibanj predvsem idilična vrednota, dokazuje tudi to, da se je vlada levega centra uprla in se obrnila na ustavno sodišče, ko se je Dežela na predlog dr. Jožeta Škerka zavzela za spopolnitev določb, ki naj bi urejale vprašanja našega etničnega obče-stva.

V zvezi s tem bi bilo tudi zelo zanimivo zvedeti, koliko so za časa vlade levega centra slovenska društva dobila podpore; zakaj pred leti so nam glede tega delili nedopovedano lepe obete.

A »povezovanje v okviru delavskih gibanj« je 1962. leta posredno prineslo zamejskim Slovencem še poseben dar. Razpuščena je bila Neodvisna socialistična zveza, ki je združevala naše napredne ljudi, ti pa so bili kar čez noč prepuščeni sami sebi. To nesrečno odločitev je Prosvetno društvo Barkovlje tedaj označilo kot »edinstven primer« in sodilo, da se s takšnimi ukrepi odločujoči ljudje »igrajo z našo usodo«. Zakaj skoraj pet tisoč Slovencev je takrat šlo na volitve kot zbegana čreda, saj v italijanske stranke niso imeli (in tudi zdaj nimajo) zaupanja, »Slovenski skupnosti« pa je veljala teza, da je nazadnjaško gibanje.

Čeprav se je odtlej po nenapisanih pravilih marsikaj zasukalo, še danes v glavnem gospoduje med nami pogubna nejasnost. Namesto ukrepov, ki nam bi utrjevali samozavest, imamo niz lepih načel, namesto kohezije imamo razkrajanje in razprševanje.

NA SEVERU

NEKAJ

NOVEGA

Najmlajša zamejska koroška generacija je krepko dregnila v pepel izmučenega slovenskega življenja na danes gotovo najbolj izpostavljenem koščku naše zemlje. S svojim nastopom je dokazala, da pod plastjo pepela še vedno tli žgoča prizadetnost. Ta generacija se je zbirala najprej okrog dijaškega kročka Kres in pozneje ustanovila kulturno revijo in igralsko skupino Mladje, kjer je pokazala svojo težo in zrelost. V preteklem letu pa so se s samostojnimi zbirkami pojavili kar trije mladjevci: FLORJAN LIPUŽ (psevd. Boro Kostanek) izda na pomlad pri DZS (z letnico 1964) fantazijo lirične proze Črtice mimogrede. Nato KARL SMOLLE (psevd. Miško Maček) skice občutij v pesniški zbirki Ujeti krik. Njigga je izšla v samozaložbi s pomočjo Janežičevega sklada. Prav tako v Celovcu in na enak način izidejo Tihozitja, pesmi ERIKA PRUNČA (psevd. Niko Darle).

Osnovna in vsem trem skupna značilnost je odmik od

narodnoobrambnega aktivizma, jokavega toženja o usodi nacionalno ogrožene skupnosti. Prav tako je v njihovih delih programsko zanikana možnost, da bi se človek mogel in smel skrivati za idilo folklore ali srečnega življenja na kmetih in za zgodovinskimi miti.

Spoprijemajo se pa s problemi razčlovečenja ljudi, izkoreninjenosti, z vprašanjem moči in nemoči subjekta, o njegovem položaju v svetu. Tako se ta koroški pesniški rod vključuje v živ tok moderne poezije in premaguje manjšinski kompleks, ki le prerad bremeni misel in delo zamejskih, pa tudi matičnih piscev. S svojim dejanjem izkazujejo Lipuž, Smolle in Prunč samozavest in vero v prihodnost, a tudi občutljivost in prizadetost do življenja v svetu in ne najmanj do resnično eksistenčnih vprašanj koroških Slovencev.

Z mladostnim viharštvom in deklarativnim nameram lahko opravičimo, da se njihova gesta največkrat ni povzpela do najprimernejše oblike, do umetniško prepričljivega polnglasja.

Vzporedno s tem moramo zabeležiti tudi drug pozitiven pojav: da namreč ocenjevalci in kritiki v matični do-

movini pazljiveje in resneje spremljajo kulturno dogajanje v zamejstvu, kar za prej ne bi mogli trditi. Vsi trije koroški avtorji so bili namreč v slovenskem periodičnem tisku zadovoljivo obravnavani. Mislim, da je ta »novost« ne samo pametna, ampak tudi poštena.

K. M.

Kraška cerkev (lesorez)
L. Spacal

Zato bi kazalo, da bi se k idiličnim poročilom dodajale tudi bolj stvarne navedbe; prav tako ne bi škodilo, ko b' se sredi matematične gotovosti tu in tam kdaj poročil tudi kakšen dvom. Vsekakor pa bi rekli, da imajo takšna stališča, kakršno je zgornje, v bistvu izvor v gledanju, ki ga je Marx imenoval ekonomizem.

Nič ne va tajimo, da bi nam bilo dosti ljubše, ko bi v nekem poročilu brali, da bomo pač kot italijanski državljani dobili to, kar nam bo država dala, kakor pa da beremo o bratstvu delavskih gibanj, o mešanih komisijah, o »koeksistenčni smeri«, itd., tačas ko glede zelo perečih vprašanj že dolga leta vdihavamo kot zdravilen balzam samo obljube.

Prav, lepo je, če smo nekakšen vzdigni most, ki je zdaj spušččen, da se ljudje lahko bratsko srečujejo in srečno trgujejo, a ni mogoče zahtevati, da smo kakor vzdigni most tudi lesen in topi; z drugimi besedami povedano, z našim občestvom ni mogoče ravnati kot z objektom, ampak upoštevati je treba, da je zavesten in zelo občutljiv subjekt.

b. p.

ZAMEJSKI „HLAPCI“

»...in gnus tako velik, da leži v mojem srcu
kakor črna mlaka.«

Zelo modro je, da je ta Cankarjeva drama zdaj prišla na naš oder, zakaj iz njegovega miselnega bogastva lahko globoko zajemamo tudi za naše današnje potrebe. In morebiti ne bi bilo napak, če bi se kdo v kratki razpravi lotil primerjanja podobe Cankarjevega slovenskega človeka s podobo Slovence po drugi svetovni vojski; posebno poučna bi bila takšna razprava za zamejske ljudi, za občestvo, ki kljub dolgi in ponosni tradiciji protifašističnega upora (glej Spangerjevo pričevanje) polni s svojim naraščanjem razrede neslovenskih šol. Se drugače mikaven pa bi bil esej o »Cankarjevem gnusu«, zakaj danes, ko

»HLAPCI«

imamo Sartrov »Gnus« v žepni izdaji in slovenska učna mladina vse vé o njegovem Roquentinu, bi bilo kar koristno, če bi se naš literarni zgodovinar poglubil v ta čisto, pristno slovenski gnus, ki je v pisateljevem srcu »kakor črna mlaka.«

A tukaj naj bi kaj povedali predvsem o predstavi.

Režiserjeva odločitev, da bi podal spopad med cerkveno oblastjo in revolucionarno osebnostjo v lirično-psihološki, zasrti, omiljeni luči, se mi zdi veljavna. Saj se Jerman na koncu umakne (»moja (pleča) so odpovedala... star sem in zaspan...«), čeprav je res, da se ne vda, ampak prepusti nadaljevanje boja veliki delavčevi roki. (In lahko rečemo predvsem, da zavoljo tega, ker si določa naslednika v boju, Jerman samo od daleč spominja na Črtomira, a njegovo senco vendar priklíče.)

Manj je seve ta spoprijem na visoki ravni režiser Gombač uresničil na odru. Župnik, ki pri Cankarju ni nič podeželski, ampak se bolj približuje podobi cerkvenih dostojanstvenikov, ki jih je pisatelj imel pred sabo v Sarajevu, ko je pisal dramo, ta diplomatsko izurjeni župnik (Lukeš), pravim, ima kot protiigralca temperamentnega, a tudi zanesenjaškega učitelja ki se zmeraj bolj otepa kakor riba v mreži (Starešinič). Pri tem gre seveda v prvi vrsti za soočenje dveh igralskih obrazov, dveh dušeslovskih klaviatur, a mogoče bi režiserju, ko se zavé tako neublažljivega razločka, kazalo, da odstopi od svojega načrta in se zadovolji s poenostavljenim spopadom. Tako bi mu uspelo, da bi strnil dogajanje v plastično celoto, medtem ko je ta zdaj ves čas v nevarnosti, da se mu razkroji.

Kakor niso atleti vsi prvaki v vseh športnih panogah, tako niso vsi igralci za vse vloge; tega bi se moral Starešinič zavedati, če je res, da je vztrajal pri svojem hotenju, da bi poosebil Jermana. V Jermanu je Cankar razkril del svoje notranjosti, razkril svojo mnogostranost, svojo bolečino, posebno pa trdnost, ki omrviči človeka, ko se mu je vse zagnusilo; zato takšna vloga zahteva od igralca ne samo veliko globine in ljubezni, ampak tudi dosti ponižnosti.

Zavoljo tega bistvenega neskladja je bilo potem seveda vse dogajanje ranjeno; posebno končni prizori, ki bi morali biti najbolj pretresljivi, so se razblinili v zapovrsten niz gibov, katerim je manjkalo združujočega, magnetično silnega ozračja.

A gledališče smo hvaležni za dramo, ker nas je Cankar prisilil, da smo si spet sprašali vest. Saj pisatelj nekje sam pravi, da so bolj ko dogodki zanj v dramah pomembne misli, ki jih niza; nekaj teh misli nas zdaj vztrajno zasleduje, ker vse kaže, da nismo še vredni, da bi se Cankarjev bič oddaljil od nas.

DROLČEVA MED NAMI

O igri »Marie Octobre« bomo povedali vse, če bomo rekli, da je zadovoljivo napeta kriminalka, ki pa je vse prej ko dušeslovno spoštovanja vredno delo. No, a z veseljem moramo priznati, da je igra takšna, kakršna je, eno izmed tistih manj zahtevnih odskih del, ki jih naše občinstvo kdaj pa kdaj zares potrebuje.

Seveda je škoda, da smo Drolčevo pozdravili v svoji sredi samo kot »Marie«, zakaj zastoj smo med predstavo ves čas čakali, kdaj bo napočil trenutek, ko bo besedilo zahtevalo od igralke, da bi se ustvarjalno docela razdala. A če izvzamemo nemi, silni preblisk, ko tudi njo osumijo izdaje, nas drugod zadržuje

MARIE-OCTOBRE

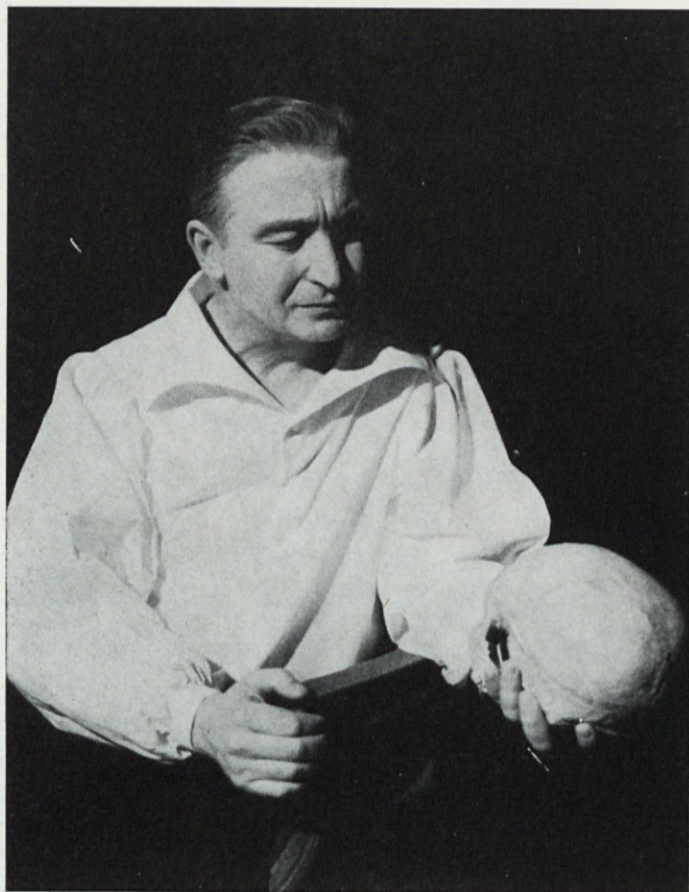

samo s svojo tiho in v odmaknjenosti zgovorno pojavo; pa to je predvsem delež, ki nam ga prispevajo spominske usedline.

Vsekakor nam je bilo drago, da smo Drolčevi ob njeni vrnitvi iz Pariza lahko ponudili dostojnejši oder od tistih, na katerih je toliko let tudi ona pomagala graditi našo povojno gledališko kulturo; tako smo se miselno povezali s preteklostjo in si zaželeli dobrega volila za prihodnost.

Od režiserja Gombača pa bi si mogoče želeli še nekaj isker iznajdljivosti; tu pa tam pa bi lahko tudi potegnil kakšno krepko črto čez besedilo, da bi nas rešil nekaj prgišč plev.

RECITAL

Mislím, da je naše veselje ob uvedbi »Večerov« tako posebne vrste, da bi govor o tem zahteval več prostora, kakor nam ga dopuščajo te strani; vsekakor pa lahko ugotovimo, da je občinstvo najlepše dokazalo, kako samogibno se je pripravljeno odzvati na vsako resnično pomembno pobudo. Zato smo prepričani, da bo prav tako zvesto prisluhnilo tudi Beckettu, ko se bo srečalo z njim.

Pohvaliti moramo tako režiserja Gombača kakor Lukeša, oba sta se izkazala kot imenitna Shakespearova interpreta. O Lukeševih vrlinah bo treba seve prej ali slej napisati posebno poglavje. Režiserju pa bi vendar svetovali, da bi drugič olajšal igralcu težavno nalogo; pri šestdesetih minutah samogovora je podajalec nujno preobremenjen, naj bo njegova umetniška sposobnost še tako izredna. Pa tudi poslušalec je postavljen pred težko nalogo, da v sebi pritiska na zmeraj nova stikala, zato bi kazalo dodati interpretu vidnega ali nevidnega napovedovalca, mogoče bi si celó pomagali z napisi kakor jih je uporabljal Brecht, itd. Tudi dobri poznavalci Shakespeara so namreč priznali, da so poleg poznanih odlomkov najgloblje doživeli tiste, pri katerih so lahko (v mraku) zasledili na Gledališkem listu ime in izvor.

Prav gotovo, da nas je umetniška moč besedil tudi tako zanesla s sabo, a kar je boljše, je boljše; boljša pa bi bila v tem primeru rahla razbremenitev interpreta in zmanjšanje razdalje med poslušalci in tekstom. Boris Pahor

MIMOGREDE O ČRTICAH

MIMOGREDE

Ze naslov prvega proznega izbora, ki ga je pred kratkim izdal mladi koroški avtor Boro Kostanek (psevd. Florjana Lipuža), nas opozarja na dvoje. Prvič: zorni kot je izrazito liričen, subjektiven, dojemanje in doživljanje sveta sredotežno. In drugič: zapisi so trenutne impresije, videnja o svetu. Morda je v izrazu »mimogrede« tudi že nakazan zunanji, izrazni pristop k snovi, ki je načelno podzavesten, ponekod celo antiracionalen, evokativen.

Osnovni ton celi izbirk daja odnos dveh temeljitih prvin: svetlobe in teme, dneva in roči. To je soočenje optimizma, razumske določenosti in dosegljivosti, objektivizirane resnice s sicer bolj pesimističnim zagonom, ritualnim tveganjem, živim čustvovanjem jaza. Oboje je pozitivno, njima nasproti je pravzaprav le »siv zrak«, »megla«, ki se spreleta »čez mrtve tilnike hiš«, ali ljudje, ki so se ob pol treh popoldne »prisesali v skodelice s kakaom«, ali »na stežaj odprto mrtvo kitovo mesto«.

Kostankove črtice so porazdeljene na dveh prizoriščih: prvo nam kaže pesnika v ljubezni, v osebni, prizadetem odnosu do bližnjika. S tem je hotel avtor dati tej liriki težo izhodišča. V drugem prizorišču pa je lirski subjekt postavljen v sredo sveta in v sredo dvoumja njegovih pojavov. Osamljen je,

---

Veseli smo, da lahko objavimo pismo Slovenskega planinskega društva v Trstu, s katerim se popolnoma strinjamo.

LJUDSKI SKUPŠČINI SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE LJUBLJANA

Zaskrbljeno zaradi načrta velikega akumulacijskega jezera v Soški dolini se Slovensko planinsko društvo v Trstu pridružuje vsem tistim številnim ustanovam in posameznikom v Sloveniji in v tujini, ki so vzdignili svoj glas v obrambo naravnih lepot Soške doline in Soče same.

Slovensko planinsko društvo v Trstu trdno upa, da bo slovensko ljudstvo zdaj, ko samo odloča o svoji usodi, odločilo v prid svoje zemlje in ne bo prizadelo samo sebi nepopravljive škode s tem, da bi uničilo tiste izredne naravne lepote, ki jih v preteklosti niti italijanska oblast ni tako korenito spreminjala.

Slovensko planinsko društvo v Trstu je gotovo, da bo ljudska skupščina Socialistične republike Slovenije našlo drugo ekonomsko nadomestilo za projektirano hidrocentralo in tako pustila nedotaknjeno Soško dolino. S tem svojim modrim dejanjem bo ljudska skupščina Socialistične republike Slovenije uslišala želje slovenskih ljudi, tudi zamejskih, ki so bili zmeraj tako tesno povezani z usodo Soške doline.

Trst, 15. decembra 1965

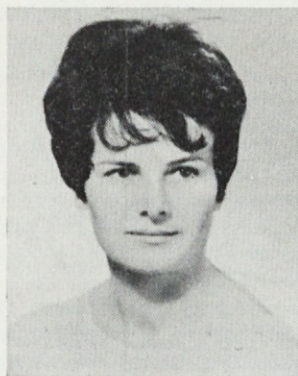
S spoštovanjem
Slovensko planinsko društvo — Trst

IZ NIČA DO PRVE DRŽAVNE ODBOJKARSKE LIGE

Olga Pavletičeva

Pred leti so mnogi gledali nekam skeptično in pomilovalno na skupino mladih ljudi, ki so »zgubljali« svoj prosti čas na stadionu »Prvi maj« ob igranju odbojke.

Prav tako so od daleč sledili prvemu športnemu tednu, za katerega so bili prepričani, da bo tudi zadnji športni teden slovenske mladine v Trstu.

A ne! To se ni moglo in se ni smelo zgoditi! In to se tudi res ni zgodilo.

Na zadnjem športnem tednu — osmem — je nastopilo skoraj 1000 tekmovalcev, ki so predstavljali kar 20 slovenskih zamejskih društev! To je bilo eno izmed najbolj razveseljivih dejstev, saj nam je to pokazalo, »da so bile klice, ki so jih zasadili pionirji te naše že tradicionalne manifestacije, zdrave in postavljene na trdnih temeljih s širšo perspektivo. Mladina je tako prispevala svoj veliki delež k uspehu športnega razvoja, da danes ne moremo več govoriti o športu kot o nepomembnem in sekundarnem pojavu, posebno v življenju naše manjšine.«

Ne, ne moremo več govoriti o nepomembnosti športa pri nas, saj imamo športno združenje BOR — nekaj trdnega, živega, realnega! BOR! Ime, ki je že pred leti prodrlo v športno javnost, slovensko in prav tako italijansko; ime, ki bo sedaj, ko bo ženska ekipa nastopala v I. državni odbojkarski ligi, še toliko bolj zaslovelo. In poleg tega je bil kapetan, igralec in trener moške ekipe BORA Učo Jurkič eden izmed 19 nagrajencev (v vsej Italiji), ki so prejeli posebno nagrado »srebrno mrežo« — italijanska odbojkarska zveza ga je nagrajila kot najboljšega igralca B lige.

Iz ničā do I. državne odbojkarske lige!

Da, BOR je res nastal iz ničā, posebno gledano z materialne strani.

A BOR ni mogel nastati iz ničā — tako močna mladinska skupnost ne more nastati iz ničā!

BOR je nastal iz ljubezni! Iz ljubezni nekaterih do naše mladine, iz ljubezni naše mladine do športa in njene velike želje, da bi častno zastopala tudi na športnem področju tržaške Slovence. Le globoka, resnična ljubezen lahko rodi take sadove, zmore toliko žrtvovati in premostiti vse težave in ovire, ki so spremljale in še spremljajo trno-

vo pot BORA; edino taka ljubezen ima toliko moči, da pritegne okoli sebe celò 1000 tekmovalcev...

»Pravi šport plemeniti duhà in je za mladino najprimernejša oblika izživiljanja. Za kulturno rast naše manjšine je nedvomno koristnejša od marsikatere druge vrste zabave... Športnik, pravi športnik pošteno gleda in nastopa v svetu okoli sebe, ker je vajen boriti se na odprtem polju in s ponosom predstavljati svoj narod kjerkoli... In poleg tega daje možnost najširšim krogom slovenske mladine, da se pomerijo v športnih disciplinah, istočasno pa se mladina med seboj spoznava, zblizuje in sprijatelji...« (Iz lističa 8. slovenskega športnega tedna.)

Mnogi so tisti, ki so veliko žrtvovali in žrtvujejo za dosego čimvečjega in čimboljšega uspeha športnega združenja BOR, a prav gotovo gre največja zasluga prof. Bojanu Pavletiču, ki je pravzaprav »duša« BORA. Zelimo in upamo, da bo mladina ostala zvesta BORU in da bi med mladinci vzraslo čim več takih, ki bodo širili in nadaljevali delo prof. Pavletiča in vseh tistih, ki mu zvesto stoje ob strani in mu z vsemi močmi pomagajo.

nd

Moj bog, kakšno leto! Odrplo je celo vrsto grobov, dolgo vrsto slovenskih grobov. Stali smo ob enem izmed teh in čakali na konec obreda vsak s svojo mislijo: na pokojnika, na svojo lastno osmrtnico, če jo bo vredno objavljati, na pravi pomen besede v duhovnikovi molitvi, na smisel in nesmisel tega kratkega sprehoda po zemlji. Vsak s svojo mislijo... Pokojnik je bil Slovenec, in ker je bil tak, o katerem se za živiljenja pravi, da je mož, se je žalostnega poslovila udeležilo tudi dokaj njegovih italijanskih znancev.

Duhovnik je opravil svojo dolžnost

po latinsko, potem je načel očenaš za umrle po naše. Oče naš... In ko je utihnil on, bi se bili morali oglasiti mi, tako pač, kakor se ob taki priložnosti spodobi. Namesto tega pa je nastala mučna tišina. Prisotni Slovenci smo skrili vsak svojo glavo pod perut, pridržali dih in javno pokazali, da imamo mnogo manj strahu in spoštljivosti do vseмогоčnega Boga, kakor do nekaj italijanskih pogrebcev

Duhovnik je nekaj trenutkov čakal na odmev. In ko odmeva ni bilo, se je ozrl po tej sramotni tišini. Potem je storil še več kakor svojo dolžnost.

Dvignil je glas in vpričo pokojnika razgalil našo nevredno slabost. Omiljeno in trenutku primerno, toda trpkega očitka ni bilo moč prezreti. Nato je mirno ponovil: Oče naš... in glej, slovenski zbor se je pogumno oglasil.

Potem smo se razhajali. In ko smo bili že dovolj daleč od svojega zadnjega ponižanja, sem nekaj pripomnil.

Nič čudnega, pravim, da med mučniki v koledarju ni nobenega Slovenca.

Bedak, rečejo drugi, takrat Slovenci še nismo bili pokristjanjeni.

Takrat ne, pravim ponižno, toda danes... M. Lipovec

□ S. DANEU — STUDENT UNIVERZE je na lepem papirju Mladike objavil pismo, mimo katerega ne smemo. Ne zato, ker naši reviji pravi, da je Pahorjeva — naj se sama izkaže, čigava pravzaprav je. Ampak pogruntacija, da »Pahorjev antifašizem je v bistvu sterilen«, nas je le nekoliko preveč potrla. Saj ta človek sodeluje v naši reviji in jo torej kompromitira. Torej ven z njim, s tem slepim Titovcem — pa še mlad ni več in taki se dajo po navadi še laže voditi od zgoraj! In, joj, piše tudi v Primorski dnevnik, ko pa ima za objavljanje ljubljansko NOVO POT in tržaški MOST: tam tam naj objavlja, da bo zveličan, ne pa da ti piše v še neopredeljivi reviji.

Mislim, da pisatelja Borisa Pahorja poznamo. Če greši, greši pač kot vsak človek, navadno kar iz dobre misli. Takrat naj ga ljudje le kritizirajo. Toda o njegovem antifašizmu, preteklem ali sedanjem le spoštljiva tišina. Pa naj se spoprijema s fašizmom črnih, rdečih ali belih odtenkov. To svojo »miselno strujo« je Pahor pogumno dokazoval neštetokrat in jo še dokazuje. Dovolj krat je pismo zavzel stališča, ki to izpričujejo in potrjujejo, in ustno tudi — toda verba volant. In kdor ima oči, to vidi, če pa ne vidi, je slep.

— Ali pa S. Daneu sam diši nekoliko po kakem !—izmu, da tega noče vedeti in trdi nasprotno. Sicer pa mu Zaliv sam na široko odpira strani, da v njem podrobneje dokaže Pahorjev sterilni antifašizem. Terzit

LEPO IN PRAV JE, DA LJUDJE GOVORIMO o vsem, kar se dogaja in snuje v našem življenjskem prostoru. In da tudi napišejo kaj o tem, pa čeprav brez pravih argumentov stvar odklanjajo, oziroma ji že pred začetkom napovedujejo klavrn konec, kot so to delali ob nastajanju Zaliva. To so pač porodni krči. A če je revija tu, ima svoj razlog za bivanje in svoj pomen. Če je vitalna, bo uspela in se obdržala, če ne, naj crkne. Prav ji bodi. Amen!

To v odgovor vsem, ki so z vztrajnimi pripombami kropili Zaliv, še preden je izšel.

Terzit

DVA GLEDALIŠKA ZBORNICA

Uprava Slovenskega gledališča v Trstu je ob otvoritvi Kulturnega doma v Trstu v decembru 1964. leta izdala I. del zbornika, to je pregleda delovanja Slovenskega (narodnega) gledališča v Trstu od leta 1945 do leta 1950. Nekaj mesecev kasneje je izšel II. del zbornika, ki obsega delovanje od leta 1950 do leta 1955.

Zbornika sta zelo lepo in skrbno urejena in dajeta bralcu hiter in nazoren vpogled v prvo desetletje povojnega gledališkega dela.

Prvemu delu je napisal uvod upravnik Rado Rauber, v katerem podaja na kratko najprej zgodovino Slovenskega (narodnega) gledališča, opisuje težave, s katerimi se je borilo in se še bori. Nakar omenja igralce, ki so »za vedno zapustili oder in njih beseda, ki je tolikokrat segla občinstvu do srca, je utihnila. Svoj uvod nadaljuje z bežnim opisom repertoarja in ga zaključuje z željo, da bi Slovensko gledališče v Trstu ob dobrohotni pomoči občinstva — vedno bolj številnega, uspešno opravljalo ne lahke naloge.

I. del, kot sem omenila, obsega pet sezon in v začetku vsake stoji kartonček z navedbo uprizorjenih del v tisti sezoni ter točnih podatkov števila gledalcev in ponovitev. Nakar je o vsakem uprizorjenem delu priložena zasedba in najznačilnejše fotografije.

Na podoben način je sestavljen tudi II. del, v katerem je napisal uvodni sestavek dolgoletni umetniški vodja, režiser in igralec Slovenskega (narodnega) gledališča Jože Babič. V uvodu ugotavlja, da je obdobje od leta 1951 do 1955 za tržaško gledališče bilo obdobje zorenja in široke uveljavitve. Nato omenja nujnost in pravilnost tedanje repertoarne politike ter gostovanje režiserjev iz Jugoslavije, med katerimi se še posebej zaustavi pri pokojnem velikem režiserju Branku Gavelli, ki je ponesel tržaški teater v prvo resnično umetniško afirmacijo ter pogostejša gostovanja Slovenskega gledališča v kulturnih središčih Slovenije. Uvod zaključuje z omembo predstev na prostem in z željo, da se zopet vključijo velike uprizoritve na prostem v redni repertoar.

Oba dela je uredil in opremil Adrijan Rustja, osnutek naslovne vinjete je izdelal ing. arh. N. Matul, fotografije pa je izdelal M. Magajna. Organizacija dela Danilo Turk.

III. del zbornika Slovenskega gledališča je že v pripravi in bo verjetno izšel v kratkem. (Sr)

ENOJEZIČNI GOSTJE

Senzacionalno zveni, a je res: v borbi za dvojezičnost se nam je pridružil tudi italijanski tržaški dnevnik. V poročilu o radijskem koncertu Vojka Cesarja in Nela Piščanca se n. pr. poročevalec G. d. F. odločno in iskreno zavzema za tako demokratično postopanje nasproti naši narodni skupnosti, saj dobesedno pravi: »...l'educazione nei confronti degli ospiti avrebbe dovuto suggerire che gli annunci venissero fatti anche in italiano.« (olika nasproti gostom bi morala narekovati, da napovedujejo program tudi v italijanščini). — Il Piccolo, sobota 12. 2. 1966, str. 7 — Strinjam se z vašo pripombo dragi G.d.F., še več — tudi na koncertih v Verdiju naj napovedujejo v jezikih obeh narodnosti. Vendar se nam zdi, da v tem primeru ravnaje tržaške RAI ni bilo nekorektno. Se daleč ne. Ker so napovedovali v slovenščini, so bila pa zato vabila za ta koncert natisnjena samo v italijanščini, čeprav v navzočih enojezičnih gostov (da jih ločimo od laskavega prilastka dvojezični, ki ga avtor prideva nam — Slovencem) ni bilo niti za prste ene roke.

A kaj, saj verjetno tudi krajevna RAI ni vsemo-gočna. — rv —

ZADNJI FELJTONČEK

Sicer je to že stara navada, da primerjamo rojstvo nove revije rojstvu človeka, pa bi to zdaj rad še enkrat storil. Porod Zaliva lahko rečemo, da je kar dovolj razgibal že tako in tako nemirne tržaške duhove. Toda sprašujem se, če je bilo že pred izidom toliko nemirnega vetrčka, ali bo po izidu navalila na nas kar vsa tržaška burja s svojo uničevalno močjo? Naj bo že kakor hoče, »in ante prima« nas je najprej počastila družinska revija Mladika, ki se je sicer nekaj obregnila ob Borisa Pahorja, toda če ne drugače, nam je kot reklama tudi tisto pismo vsekakor le koristilo; potem nas je v kulturni rubriki napovedalo tudi Gospodárstvo, toda časopis se je iz varnostnih razlogov omejil samo na novico informativnega značaja. In končno sta nas presenetila še J. Koren in J. Tavčar v zadnji številki Nedeljskega Primorskega dnevnika, ki najprej pojasnita neutemeljenost govoric, da ZTT pripravlja literarno revijo. Sicer ne vem, koliko je utemeljenega v tej neutemeljenosti, posebno ker je pred nedavnim, kot smo bili neposredno obveščeni, padla trditev o nekakšni registraciji pri sodišču, pa kot smo brali je bilo to absolutno neutemeljeno. Začudil nas je tudi konec, ki pravi »...bo najbrž že eno revijo težko vzdrževati, kaj šele dve.« Sicer si nismo bili prav edini, ko smo sklonili glave in pomodrovali, kaj naj to pomeni. Nekateri so namreč trdili, da je preko Korena in Tavčarja v tistem hipu govorila vsa slovenska skupnost in nam torej nista povedala nič novega, drugi pa so zagotavljali, da je s tem sama ZTT zagotovila svojo konkretno, korenito in blagodejno finančno pomoč. Na takšno pomoč resnično povedano nikakor nismo računali. Pa zaradi tega je seveda ne bomo zavračali, nasprotno, nasprotno, še celo nekaj oglasov bomo izpustili, ker nam pač denarja ne bo primanjkovalo. Če pa smo eni in drugi na zgrešeni poti, se kljub temu J. Korenu, J. Tavčarju in S. Renku (ki je pismo objavil) prav prisrčno zahvaljujemo in jim zagotavljamo, da nam v tej malodane sibirski zimi polena tudi z njihove strani navsezadnje prav pridejo.

igor

- ◀ Pisatelj Alojz Rebula je poslal Primorskemu dnevniku neko pojasnilo povezano
- ◀ s Kulturnim domom, kulturnim programom in kulturno obzirnostjo. V bistvu
- ◀ čisto osebna in zasebna stvar prizadetih. Toda pojasnilo je bilo priobčeno in namenjeno tudi javnemu branju. Prebrali smo si ga torej in nehotе ugotovili, da bi se dal končni poudarek na »morebitnem mnenju, ki nikogar ne zanima« raztegniti na številnejše zadeve in malone na vse Slovence na Tržaškem. Teh pa je bilo in jih je še toliko, da si jih nista upali niti preživeli monarhiji in si jih ne upa niti zdajšnja republika nepristransko prešteti in uradno priznati. Kljub takšni ugotovitvi doslej ni bilo čuti, da bi se kdorkoli in kdajkoli posebej zanimal za njihovo mnenje. Pisatelj Rebula je torej postavil v »Pojasnilu« malce prezahtevno pripombo, prezirajoč ustaljene običaje. In to danes, ko si na vse kriplje prizadevamo, da bi stare, drage običaje ne le ohranili v vsej njihovi priskrbnosti in pestrosti, temveč da bi jih tudi uporabno prikojili. MI.

VSE ZA KMETOVALCE

EDVARD FURLANI

TRST - Ul. Milano, 18 - Tel. 35-169

Krma za živino - Žita - Umetna
gnojila - Modra galica - Polje-
delski stroji - Orodje - Vsako-
vrstna semena

Zastopnik za Trst in Gorico sve-
tovno znanih strojev za obdelo-
vanje zemlje ter kosilnice AGRIA

GOSTILNA

Ostrouška

TRST, Ulica S. Nicolò 1
Telefon 37-918

PEKARNA IN SLAŠČIČARNA

JAZBEC

NABREŽINA 98 — Tel. 20-174

G O S T I L N A
L E B A N
B A Z O V I C A

ZLATARNA

S P L E N D E N T E

(ŠKERLJ)

TRST - Ul. F. Filzi 5 - Tel. 23-379

Elektroinstalacijsko podjetje

MILAN AMBROŽIČ

TRST

Ul. Miramare, 29 - Telefon 29-322

GOSTILNA
DOLENC

PROSEK - DEVINŠČINA 3

Prodajalnica prekajenih
mesnih izdelkov

J. BESEDNJAK

OPČINE - Narodna ul. 47
Tel. 221-346

GOSTILNA

PRI POŠTI

BAZOVICA 95

GOSTILNA

» SILVESTER «

(Čuk - Jercog)
NABREŽINA - Center

HOTEL

KRAS

REPENTADOR - Tel. 227-113

MANUFATURA

Stojan Udovič

TRG PONTEROSSO 5
PIAZZA VECCHIA 2
TELEFON 29-686

tržaška

knjigarna

TRST - Ul. Sv. Frančiška 20
Telefon 61-792

VELOX *Sar.l*

IMPORT - EXPORT RAPPRESENTANZE

TRIESTE - Via Rismondo, 9 - TEL. 30-100

Ekskluzivna glavna zaloga:

Radenska mineralna voda, Ustekleničena Istrska in
Briška vina in Kraški pršut.

Pivo: Puntigam in Reininghaus.

BCIKB

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

S. P. A.

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000.000 - VPLAČANIH LIR 180.000.000

TRST - ULICA FABIO FILZI ŠT. 10

TELEFON ŠT. 38-101, 38-045

BRZOJAVNI NASLOV: BANKRED

TRGOVINA GOSPODINJSKIH
IN HIŠNIH PREDMETOV

■
Kežžè
■

Trg S. Giovanni 1

Telef. 35.019

TRST

C. G. R.

COMMERCIO GENERALE E
RAPPRESENTANZE d. z o. z.

TRST - TRIESTE

IMPORT

EXPORT

Tel.: 37940 - 28352

Telegr. CIGIERRE

Ulica Geppa št. 9

C. P. 185

A. PERTOT

TRST

UL. GINNASTICA 22

Velika izbira podlog
in tekstilnih izdelkov